

Prava posvojenika kod posvojenja

Glavica, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:981716>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Katedra za obiteljsko pravo

Mihaela Glavica

PRAVA POSVOJENIKA KOD POSVOJENJA

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Anica Čulo Margaletić

Zagreb, 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Mihaela Glavica pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Mihaela Glavica, v.r.

SADRŽAJ

I.	UVODNE NAPOMENE	1
II.	POVIJEST INSTITUTA POSVOJENJA I PRAVA DJECE	1
III.	INSTITUT POSVOJENJA U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU	7
	A. PRETPOSTAVKE ZA ZASNIVANJE POSVOJENJA.....	8
	1. Pasivna adoptivna sposobnost.....	8
	2. Aktivna adoptivna sposobnost	9
	3. Pristanci na posvojenje	13
	B. PRAVNI UČINCI POSVOJENJA	14
IV.	STANDARD NAJBOLJEG INTERESA DJETETA	15
V.	PRAVA POSVOJENIKA KOD POSVOJENJA	17
	A. Pravo djeteta na život u obitelji	17
	B. Pravo djeteta na izražavanje mišljenja	18
	C. Pravo djeteta na informaciju te pravo uvida u podatke o posvojenju	20
	1. Pravo djeteta na informaciju	20
	2. Pravo djeteta na uvid u podatke o posvojenju	23
	D. Pravo djeteta na saznanje vlastita podrijetla	25
	E. Pravo djeteta na identitet i na očuvanje identiteta	28
	1. Pravo na ime	29
	2. Pravo na državljanstvo i nacionalnost	30
	3. Osobni odnosi djeteta	31
	F. Pravo djeteta na privatnost	32
	1. Tajnost postupaka o posvojenju	32
	2. Uvid u podatke o posvojenju	33
	3. Uvid u državne matice	34
	G. Pravo djeteta na nasljeđivanje posvojitelja	37
VI.	ZAKLJUČAK.....	37

VII. LITERATURA	39
VIII. SAŽETAK RADA.....	42
IX. SUMMARY	42

I. UVODNE NAPOMENE

Svrha posvojenja, kao i prava djeteta mijenjala su se kroz povijest. Prije dvadesetog stoljeća prvenstvena svrha posvojenja bilo je produženje nasljedne linije. Dvadeseto stoljeće karakteristično je po činjenici donošenja brojnih međunarodnih dokumenata u svrhu zaštite ljudskih prava. Djeca, koja zbog specifičnosti svoga položaja, nezrelosti i još uvijek nedovoljne sposobnosti uvelike ovise o odraslima, sve više dobivaju određena prava te se sukladno tome mijenja i njihov subjektivitet, procesna sposobnost, ali i položaj u društvu. Zaštita njihovih prava postaje okosnica međunarodnog i državnog pristupa djeci. Djeca postaju središnji dio obitelji koja i jest najbolje okruženje za njihov rast i razvoj. Prvenstveno pravo djeteta jest život s njegovom obitelji, odnosno s njegovim biološkim roditeljima. Sva prava međutim nisu ostvariva te će pravo djeteta na život u obitelji ponekad biti ograničeno. Djetetu bi tada trebala biti zajamčena zamjenska zaštita, a jedan od njezinih oblika jest i posvojenje. Posvojenjem djeteta raskida sve veze sa svojom biološkom obitelji te ulazi u novu obiteljsku zajednicu s posvojiteljima. Sama činjenica raskidanja svih veza sa starim životom čini posvojenje jednom od najdrastičnijih oblika alternativne skrbi za dijete. Prilikom provođenja postupka posvojenja, ali i prije prilikom utvrđivanja je li posvojenje zaista u djetetovom najboljem interesu te utvrđivanja podobnosti i prikladnosti posvojitelja za određeno dijete, te nakon zasnovanog postupka posvojenja, potrebno je također uzeti u obzir te omogućiti djetetu ostvarivanje njegovih prava – pravo na izražavanje mišljenja, saznanje podrijetla, identitet i očuvanje istog, privatnost te pravo na nasljeđivanje.

II. POVIJEST INSTITUTA POSVOJENJA I PRAVA DJECE

Institut posvojenja postojao je „i u vremenima koja su prethodila nastanku države i prava“.¹ Svrha posvojenja u tim ranim trenucima ljudske povijesti bila je uglavnom vezana uz osiguranje muškog nasljednika, ali posvajalo se čak i u svrhu oslobođenja posvojenika iz ropstva, uzimanja ratnih zarobljenika, stranaca ili čak progonjenih osoba u gens i u svrhu poboljšavanja položaja izvanbračnog djeteta posvojitelja. Treba napomenuti da je svrha djelomično bila i religijska. Kada je osoba bez potomstva preminula, vjerovalo se da je ona nakon smrti osuđena na vječnu usamljenost ukoliko ne bi imala potomaka, bilo da je to i posvojenik, koji bi odavao pogrebne počasti preminulome, kako on ne bi nakon smrti bio usamljen. Dakle, prvenstvena svrha tih prvih oblika posvojenja nije bio najbolji interes i zaštita

¹ Hrabar, Dubravka; Hlača, Nenad; Jakovac-Lozić, Dijana; Korać Graovac, Aleksandra; Majstorović, Irena; Čulo-Margaletić, Anica; Šimović, Ivan, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2021, str. 273.

prava posvojene djece.² Primjerice, posvojenik je tako u asirskom i babilomskom pravu činom posvojenja stjecao ista prava koja su imala i biološka djeca posvojitelja, naravno ne na njihovu štetu, ali ipak prava posvojenika bila su ograničena. Otac je uvijek mogao raskinuti posvojenje, a ako posvojenik nije priznavao novu obitelj, bio bi protjeran.³ Posvojenje je tada imalo više kolektivni karakter, primjerice često je dolazilo do posvajanja jednog plemena od strane drugog plemena, a u svrhu ostvarenja srodničkih odnosa.⁴ Postoje također i brojni zapisi iz staroga vijeka koji govore o posvojenju, između ostalog, posvojenje se spominje i u najpoznatijem zakoniku starog vijeka, Hamurabijevom zakoniku iz sedamnaestog stoljeća prije Krista. Čak je devet zakonskih odredaba posvećenih posvojenju (čl. 185-193).⁵ Često se posvojenje koristilo u svrhu pretvaranja slobodnih ljudi u robove. Posvojenje je bilo poznato i u starom Egiptu i u Indiji. Zanimljivo je da je posvojenje bilo relativno rijetka pojava u izraelskom svijetu. Iako nije bilo u potpunosti nepoznato, ipak je do njega češće dolazilo u neizraelskim društvima. U staroj Grčkoj posvojenje je bilo prisutno još od homerskog doba. Svaki grad-država imao je svoja pravila vezana uz provođenje posvojenja. Zanimljivo je da je u grčkom pravu cilj posvojenja u homersko doba bilo zasnivanje odnosa sličnog odnosu roditelja i djece pri kojem se pritom stvarala obveza podrške i pomoći s obje strane, dok je primjerice u Ateni svrha posvojenja bilo produženje *oikosa*.⁶ Institut posvojenja javio se i u pravu koje je za nastanak našega prava i najznačajnije, u rimskom pravu. U početnim fazama rimskog prava cilj posvojenja bilo je produženje obitelji, budući da je trebalo nastaviti tzv. kult predaka pa je do uvođenja novih osoba u obitelj dolazilo posvojenjem.⁷ Zanimljivo je da se u kontekstu rimskoga prava javljaju dva oblika posvojenja (*adrogatio* i *adoptio*), s time da je stariji institut bio *adrogatio*, tj. adrogacija. Razlika između ta dva oblika posvojenja bila je u tome što se adrogacijom posvajala osoba *sui iuris*, dok se s druge strane putem *adoptio*, odnosno adopcije posvajala osobe *alieni iuris*. Dakle, adrogacija je predstavljala prelazak adrogiranog u obitelj i pod vlast adroganta. Adrogirani je bio muška osoba, osoba *sui iuris*, *pater familias* te je on sa svojom obitelji i onima koji su njemu podložni te imovinom adrogacijom postao osoba *alieni iuris* (kasnije, u Justinijanovo doba, to je mogla biti i ženska osoba i dijete), a adrogant je također bio osoba *sui iuris*, stariji od adrogiranog te je morao imati najmanje šezdeset godina.⁸ Iako je početna svrha adrogacije bila produženje obitelji, kasnije se ona pojavljuje kao

² Jakovac-Lozić, *Posvojenje*, Split, 2000, str. 1-3.

³ *Ibid.* str. 4.

⁴ Rešetar, Branka, *Komentar obiteljskog zakona. I. knjiga*, Zagreb, 2022, str. 690.

⁵ Jakovac-Lozić, *loc. cit.* (bilj. 3)

⁶ *Ibid.*, str. 5-9.

⁷ *Ibid.*, str. 10.

⁸ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 273-274.

nadomjestak zbog nepostojanja biološkog potomstva, odnosno kao utjeha za izgubljeno dijete.⁹ Adopcijom posvojenik (muškarac, žena ili dijete) prelazi u obitelj i pod vlast posvojitelja.¹⁰ Sama ideja adopcije bila je zamjena biološkog potomstva. Upravo vezano uz taj institut i nastaje poznata rimska izreka – *adoptio naturam imitatur*, koja je i danas predstavlja važnu pretpostavku kod instituta jer bi posvojiteljski odnos što je više moguće trebao oponašati roditeljski odnos. Promjene u društveno-gospodarskom smislu pratile su i promjene u pravu. Padom Rimskog Carstva i početkom srednjeg vijeka institut posvojenja s vremenom se manje prakticira, čak i do te mjere da se neko vrijeme tvrdilo da posvojenja u periodu srednjeg vijeka uopće nije bilo. To međutim nije točno. Ipak, centar obitelji u srednjem vijeku nije bilo dijete, a dijete isto tako ne dobiva nikakvu posebnu pozornost. Funkcija obitelji uglavnom je bila ekonomska. Ipak, postoje zapisi o posvojenju u nekim talijanskim statutima, a također je u franačkom pravu postojala ustanova *affatomia*, kojom je dolazilo do stvaranja veza, prvenstveno nasljednopravnih između posvojitelja i posvojenika, ali zanimljivo je da do te veze nije dolazilo između posvojenika i srodnika posvojitelja. Dakle, posvojenje je i dalje postojalo te se prakticiralo, iako možda i nije bilo naširoko prihvaćeno. Do velike promjene ponovno dolazi nakon francuske revolucije 1789. godine. Nakon toga sve više država donosi svoje zakonike, sve veći broj pravnih običaja se normira te dolazi do promjene u brojnim pravnim aspektima, između ostalog i u obiteljskom pravu. Što se tiče instituta posvojenja, i ono se ponovno vraća u zakonike te se vremenom dalje mijenja i unapređuje.¹¹ U periodu kraja devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća svrha posvojenja prvenstveno postaje zaštita patrijarhalne obitelji. Međutim, s vremenom patrijarhalna obitelj sve više slabi. Postepeno posvojenje poprima novu svrhu, a to je upravo jedan od oblika društvene zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi te se s vremenom posvojiteljski odnosi sve više izjednačavaju s biološkim odnosima djeteta i roditelja te ostalih srodnika. Nakon Drugog svjetskog rata posvojenje sve više i više postaje institut koji se isključivo zasniva u interesu maloljetnog djeteta.¹² Dvadeseto stoljeće, naročito period nakon Drugog svjetskog rata, obilježeno je donošenjem brojnih međunarodnih dokumenata koji ističu važnost zaštite ljudskih prava. Konvencija o pravima djeteta usvojena 1989. godine, koja predstavlja samu krunu perioda koji je prozvan Desetljećem djeteta (1979.-1989.) svakako jest najbitniji međunarodni dokument koji jamči prava djeteta. Donesena je 20. studenog 1989. godine, a stupila je na snagu 2. rujna

⁹ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 12.

¹⁰ Hrabar *et al.*, *loc. cit.* (bilj. 1)

¹¹ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 14-19.

¹² Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 690-691.

1990. godine. Svrha donošenja Konvencije bilo je uspješno uređenje svih prava djeteta, a isto tako se dotiče i instituta posvojenja. Njome je obvezana i Republika Hrvatska od 8. listopada 1991. godine. Međutim posvojenje se spominje u još nekoliko važnih dokumenata donesenih u tom periodu: Opća deklaracija o ljudskim pravima, Deklaracija o pravima djeteta, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencija o eliminiranju svih oblika diskriminacije žena, a na razini Europe najvažnija je Europska konvencija o posvojenju te Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava i Povelja Europske unije o temeljnim pravima.¹³ Što se tiče Europske konvencije o posvojenju, nova (revidirana) verzija te konvencije donesena je 2008. godine te je zamijenila dotadašnju Konvenciju o posvojenju iz 1967. godine te je time unaprijedila neka zastarjela gledišta stare konvencije, poput prava djeteta na izražavanje mišljenja kod zasnivanja posvojenja te prava djeteta na saznanje vlastita podrijetla.¹⁴ Iako je donošenje nove konvencije imalo prvenstvenu svrhu harmonizirati, odnosno ujednačiti pravne stavove država u odnosu na posvojenje te je također konvencija svakako utjecala na neke izmjene i u našem zakonodavstvu, ona ipak nikad nije ratificirana od strane Republike Hrvatske.¹⁵ Tu su također i konvencije haške Konferencije za međunarodno privatno pravo – Konvencija o nadležnosti, mjerodavnom pravu i priznanju odluka u predmetima posvojenja iz 1965. te Konvencija o zaštiti djece i suradnji u predmetu međunarodnog posvojenja iz 1993. godine.¹⁶ Što se tiče Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP), svakako treba spomenuti brojnu praksu i stajališta suda vezanih uz posvojenje, usprkos činjenici što se nijedna odredba Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda (u daljnjem tekstu: EKLJP) iz 1950. godine ne dotiče izravno posvojenja. U pravilu su pitanja posvojenja unutar prakse povezana s člankom 8. EKLJP (pravo na poštovanje obiteljskog života) te člankom 12. (pravo na osnivanje obitelji).¹⁷ Važno je istaknuti da nigdje pritom ne postoji pravo na posvojenje, što je između ostalog, utvrdio i ESLJP u nekoliko predmeta. Isključiva svrha posvojenja jest omogućiti djetetu bez vlastite obitelji odrastanje u nekoj drugoj obitelji, obitelji koja će brinuti o njemu i njegovim potrebama. Upravo zato, presudni, odnosno odlučujući faktor kod posvojenja će uvijek biti najbolji interes djeteta jer se prvenstveno gleda i omogućuje djetetu da ostvari svoje pravo na obitelj.¹⁸ Dakle, posvojenje se sada zasniva isključivo u najboljem interesu djeteta te pritom poštujući po prvi

¹³ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 35-37.

¹⁴ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 693.

¹⁵ Hrabar, Dubravka, Posvojenje na razmeđu interesa posvojitelja i posvojenika, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 58:5/2008, str. 1109-1110.

¹⁶ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 38.

¹⁷ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 2), str. 696.

¹⁸ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj 1), str. 279-280.

puta temeljna djetetova prava – pravo na informaciju o podrijetlu, pravo na saznanje podrijetla, na identitet i očuvanje istog te na privatnost. Time se otklanja važnost potrebe odraslih, odnosno samog društva za djecom te se naglašava potreba zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi i njihovih prava. Također, uz znatne društvene promjene svakako se mijenjaju i prakse u posvojenju. I dok se u prijašnjim razdobljima posvajalo najviše novorođenčadi i beba, danas se situacija promijenila. Razlog tome svakako jest sve veća prihvaćenost postojanja izvanbračne djece i djece maloljetnih roditelja. Danas se više posvajaju djeca starije dobi te se pritom zahtijevaju prikladni i podobni posvojitelji koji će odgovarati djetetovim potrebama te koji će biti spremni biti uz dijete prilikom ostvarivanja njegovih temeljnih prava.¹⁹

Što se tiče hrvatskih zemalja, institut posvojenja bio je dugo poznat. O tome svjedoče neki epigrafski spomenici još iz doba rimskih provincija. Također, posvojenje se održalo na našim područjima i tijekom srednjeg vijeka, kao i u ostatku Europe, iako ono nije bilo toliko prihvaćeno. Hrvatska je sve do svog osamostaljenja 1990-ih bila u sastavu više zemalja, prvo Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva, potom Habsburške Monarhije, kasnije preimenovane u Austro-Ugarsku Monarhiju te nakon toga u sastavu Kraljevine Jugoslavije, a nakon 1945. u sastavu komunističke Jugoslavije. Tijekom svih tih razdoblja su se na hrvatska područja primjenjivale pravne norme tih zemalja. Svakako jedan od najznačajnijih zakonika bio je Opći građanski zakonik, donesen 1852. godine, koji se primjenjivao na Hrvatsku i Slavoniju tijekom razdoblja postojanja Austro-Ugarske Monarhije, a nastavio se primjenjivati i za vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Posvojenje je njime bilo uređeno na način da posvojitelj mora biti osoba s navršenih pedeset godina, bez vlastite djece te da svakako mora biti starija osamnaest godina od posvojenika. Što se tiče posvojenika, on je mogao biti dijete i odrasla osoba koji samim činom posvojenja nije u potpunosti prekinuo sve veze sa svojom biološkom obitelji, a prava koja stječe posvojenjem u novoj obitelji istovjetna su pravima koja postoje između biološke djece i roditelja. Nakon uspostave komunističke Jugoslavije donose se brojni zakoni koji uređuju pravne institute u skladu sa socijalističkim učenjem. Između ostalog je 1947. godine donesen i Zakon o usvojenju. Bio je to savezni zakon te je vrijedio na području čitave bivše države. Međutim, donošenjem tog zakona stvorene su prepreke većem broju posvojenja pa je 1965. godine donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o usvojenju te je on u konačnici i postao Osnovni zakon o usvojenju. Iako ni on nije bio najidealnije rješenje, ipak je došlo do boljeg uređenja instituta posvojenja od onoga iz 1947. godine. Specifičnost tih dopuna bila je svakako u činjenici da su na prvom mjestu bili interesi posvojenika, dok su određena prava

¹⁹ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 692-693.

posvojiteljima bila uskraćena jer nije bilo moguće zasnovati neraskidiv posvojiteljski odnos kao što je moguće danas, a što pospješuje integraciju djeteta u obitelj posvojitelja, te se posvojitelji nisu mogli upisati kao roditelji posvojenog djeteta.²⁰ Ovakav oblik posvojenja isticao je i dalje prvenstveno nasljednopravni, ali i vlasnički karakter posvojenja gdje je i dalje prevladavao interes odraslih nad interesom posvojenika što je odgovaralo određenim ruralnim dijelovima komunističke Jugoslavije gdje je ideja patrijarhalne obitelji još uvijek bila naglašena.²¹ Nakon ustavnih promjena tijekom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, uređenje obiteljskog prava postao je zadatak federativnih jedinica pa je tako na području Hrvatske donesen Zakon o braku i porodičnim odnosima 1979. godine, kojim je također uređeno i posvojenje. Uvedena je mogućnost neraskidivog posvojenja te se također posvojitelj mogao upisati kao roditelj posvojenog djeteta. Isto tako, postojala su dva oblika posvojenja, ovisno o tome posvaja li se maloljetnik do navršene osamnaeste godine života ili dijete do navršene pete godine života.²² Također, ovim zakonom se izmijenila pravna priroda instituta. Naime, posvojenje sada predstavlja obiteljski odnos koji se zasniva putem pravnog akta donesenog od strane nadležnog tijela, a između posvojitelja i posvojenika. Odnos posvojenja postaje strogo osoban, nema više kolektivnih posvojenja kakva su bila prisutna u prošlosti, već jedna osoba posvaja drugu, iznimka su jedino bračni drugovi koji posvajaju zajednički.²³ Devedesetih godina dvadesetog stoljeća dolazi do konačnog osamostaljenja Republike Hrvatske, čime također dolazi do mnogih izmjena u zakonodavstvu. Između ostalog, 1998. godine donesen je novi Obiteljski zakon. Došlo je do značajnih promjena vezanih uz posvojenje. Posvojenje za posvojenika više nije tajno, već dijete mora znati da je bilo posvojeno. Također, povećava se dob s kojom posvojitelji mogu posvojiti, a i imaju veće mogućnosti u pogledu upisa sebe kao roditelja djeteta u maticu rođenih. Dolazi i do terminoloških promjena, tako da dotadašnje „usvojenje“ postaje „posvojenje“, pojam koji se koristi i danas. Novi Obiteljski zakon donesen je 2003. godine te se mijenjao nekoliko puta. Najznačajnije izmjene vezane uz posvojenje bile su uvođenje jednog oblika posvojenja, veća zaštita privatnosti obitelji posvojitelja te ukinuće gornje dobne granice posvojitelja, što je dugo vremena bila jedna od najbitnijih pretpostavki posvojenja. U pravilu, cilj izmjena do kojih je dolazilo bilo je uglavnom usklađivanje s najvažnijim međunarodnim dokumentima o pravima djece. Obiteljski zakon koji se trenutačno primjenjuje, u kojem je, između ostalog, uređen i

²⁰ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 20-28.

²¹ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 691-692.

²² Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 28-30.

²³ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 692.

institut posvojenja, donesen je 2015. godine te je doživio nekoliko izmjena – 2019., 2020. te 2023. godine.²⁴

III. INSTITUT POSVOJENJA U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU

Ustav Republike Hrvatske²⁵ (u daljnjem tekstu: Ustav) ističe u člancima 64. i 65. kako je zadaća svih štiti djecu, a također se time posredno dotiče i djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ističući kako je dužnost države posvetiti njima osobitu skrb, a time se, iako ne izričito, dotiče i posvojenja koje predstavlja jednu od mogućih oblika skrbi za djecu bez roditelja, odnosno za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dok druga dva moguća modaliteta brige i odgoja uključuju udomiteljstvo te smještaj u ustanove socijalne skrbi. Posvojenje je detaljno uređeno Obiteljskim zakonom²⁶ (u daljnjem tekstu: ObZ). Prema čl. 180., st. 1. ObZ-a posvojenje je „poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta“. Radi se o pravnom institutu kojim se zasniva roditeljski odnos između posvojenika, odnosno djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi i posvojitelja. Samim posvojenjem djeteta, odnosno posvojenik stječe obitelj, dok s druge strane, posvojitelji stječu pravo na roditeljsku skrb. Njime se ostvaruju dva prava – jedno je pravo djeteta na obitelj, a drugo je pravo posvojitelja na osnivanje obitelji. Između posvojitelja i njegovih srodnika te posvojenika i njegovih potomaka dolazi do stvaranja trajnog i neraskidivog odnosa. Ono uvijek mora biti zasnovano u skladu s dobrobiti djeteta, odnosno u skladu s njegovim najboljim interesom.²⁷ Posvojenjem dakle prestaje roditeljska skrb bioloških roditelja nad djetetom. Međutim, ako je dijete posvojeno od strane maćehe ili očuha, u tom slučaju roditeljska skrb, prava i dužnosti između djeteta i njegovog biološkog roditelja ne prestaju, kao što ne prestaju ni veze s krvnim srodnicima biološkog roditelja.²⁸ U Republici Hrvatskoj postoji jedinstveni oblik posvojenja, dakle više nema podjele na srodničko posvojenje i roditeljsko posvojenje koja je postojala prema prijašnjim zakonima.²⁹ Ono što je vrlo važno napomenuti jest da „pravo na posvojenje“ ne postoji u judikaturi ESLJP-a, a sukladno tome ni u hrvatskom zakonodavstvu. Dakle, potencijalni posvojitelji to pravo nemaju, već se isključivo kod posvojenja gleda na najbolji interes djeteta, točnije na njegovu dobrobit.³⁰

²⁴ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 274-277.

²⁵ Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 56/1990, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014)

²⁶ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

²⁷ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 277-279.

²⁸ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 146.

²⁹ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 282.

³⁰ Hrabar, Dubravka; Korać Graovac, Aleksandra, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019, str. 119.

A. PRETPOSTAVKE ZA ZASNIVANJE POSVOJENJA

Kako bi uopće moglo doći do zasnivanja posvojenja, potrebno je da se ispune određene pretpostavke, i na strani posvojitelja (aktivna adoptivna sposobnost) i na strani posvojenika (pasivna adoptivna sposobnost), kako bi u konačnici moglo doći do odnosa roditelj-dijete na relaciji između njih te kako bi svaka od stranaka postigla željeni cilj koji ima prilikom stupanja u taj odnos.³¹

1. Pasivna adoptivna sposobnost

Pasivna adoptivna sposobnost predstavlja pretpostavke na strani djeteta koje moraju biti ispunjene kako bi to dijete moglo postati subjektom odnosa posvojenja, odnosno kako bi to dijete moglo biti podobno za posvojenje.

Kao prva pretpostavka ističe se upravo činjenica postojanja djeteta. Dijete mora postojati i biološki i pravno, mora imati pravnu sposobnost, točnije „mora biti subjekt u pravu“³². Prema tome, zakonima Republike Hrvatske prenatalno posvojenje nije moguće. Ono predstavlja posvojenje začeto, ali nerođenog djeteta, odnosno *nasciturusa*. Također, kao što nije moguće posvojiti začeto, a nerođeno dijete, isto tako je potrebno da prođe određeno vremensko razdoblje od rođenja djeteta pa do trenutka kada ono postaje posvojivo. Naš zakonodavac je propisao kako je potrebno da prođe šest tjedana od rođenja djeteta kako bi ono postalo posvojivo. Kao što je i ranije istaknuto, prvenstveno pravo djeteta jest da živi i odrasta uz svoje roditelje, tako da je svakako u najboljem interesu da roditelji dobro promisle prije davanja pristanka na djetetovo posvojenje. U slučaju nahočeta, odnosno djeteta nepoznata podrijetla, potrebno je da prođu tri mjeseca od trenutka napuštanja djeteta, odnosno rođenja djeteta kako bi ono postalo posvojivo.

Iduća pretpostavka koja mora biti zadovoljena jest maloljetnost djeteta. Posvojenik prema tome ne smije imati navršених osamnaest godina života. Sama svrha instituta posvojenja otkriva se upravo u činjenici da posvojenik mora biti maloljetno dijete jer ono predstavlja alternativnu skrb za dijete bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Međutim, i tijekom povijesti, ali i danas u zakonodavstvima nekih drugih država omogućava se i posvojenje odraslih osoba. Hrvatski zakonodavac nije se ipak opredijelio za tu opciju, što se i smatra opravdanim ukoliko uzmemo u obzir samo svrhu instituta.³³

³¹ Hrabar *et al*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 283-284.

³² *Ibid.*, str. 284.

³³ *Ibid.*, str. 284-287.

Ono što hrvatski zakonodavac ističe kao prepreku posvojenju jest postojanje srodstva ravne loze između posvojenika i posvojitelja, dakle vrijedi nemogućnost posvojenja između osoba koje potječu jedna od druge (nemogućnost posvojenja između predaka i potomaka). To se odnosi i na nemogućnost posvojenja izvanbračne djece, budući da su ona u Republici Hrvatskoj izjednačena s bračnom djecom. Ta prepreka postoji i između braće i sestara, brat ne može posvojiti svoju sestru, kao što ni sestra ne može posvojiti brata. Osobe u ravnoj lozi te braća i sestre, blisko su povezane samom činjenicom srodstva, što se neće promijeniti posvojenjem između njih, tako da uvođenjem mogućnosti posvojenja između bliskih srodnika njihovi se odnosi ne bi nužno poboljšali, zapravo bi došlo do iskrivljavanja njihovog prirodnog i biološkog odnosa.³⁴ Isto tako, zamjena odnosa bliskih članova obitelji moguće bi dovela do lošeg psihološkog utjecaja na posvojenika. Međutim, što se tiče drugih, daljnjih krvnih srodnika, posvojenje je moguće.³⁵

Također, skrbnik isto tako može posvojiti svog štićenika, međutim posvojenje neće biti zasnovano prije nego li se skrbnik razriješi dužnosti od strane Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Razlog je svakako zaštita dobrobiti i najboljeg interesa djeteta jer po prestanku odnosa skrbništva, skrbnik mora predati Hrvatskom zavodu za socijalni rad izvješće o svom radu i stanju imovine njegova štićenika. Na taj način se sprečavaju moguće zlouporabe obaju instituta, budući da u protivnom ne bi bilo nikakve provjere skrbnika prije nego li on postane posvojitelj djeteta.³⁶

Nadalje, kao što je i već ranije istaknuto, do zasnivanja posvojenja doći se samo ukoliko je ono u skladu s dobrobiti djeteta, odnosno u skladu s najboljim interesom djeteta. Mogli bismo reći da je to ujedno i najvažnija pretpostavka što se tiče djeteta.³⁷

2. Aktivna adoptivna sposobnost

Aktivna adoptivna sposobnost predstavlja pretpostavke koje se moraju ispuniti na strani potencijalnih posvojitelja, kako bi se oni mogli naći u toj ulozi. Ukoliko se potomstvo stvara biološkim putem, budući roditelji djeteta nisu dužni jamčiti da posjeduju osobine potrebne za roditeljstvo. Jedino čime zakonodavac njima može ograničiti mogućnost stvaranja zajedničkog potomstva jest putem odredaba o valjanosti braka. Međutim, djeca ne moraju biti rođena unutar braka pa u tom pogledu nema nikakvih normi koje ih sprečavaju da budu roditelji. Naravno,

³⁴ *Ibid.*, str. 288-289.

³⁵ Hrabar, Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 124.

³⁶ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 30), str. 289.

³⁷ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 87.

ukoliko svoje roditeljske dužnosti ne izvršavaju odgovarajuće, poduzet će se potrebne mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, a naravno moguće je da dođe i do oduzimanja roditeljske skrbi takvim roditeljima. S druge strane, posvojitelji su dužni unaprijed dokazati da posjeduju određene kvalitete zbog kojih bi baš oni bili odgovarajući roditelji za određeno dijete. Zanimljivo je da ObZ, prilikom navođenja potrebnih pretpostavki da bi određena osoba bila odgovarajući posvojitelj, uglavnom navodi adoptivne smetnje. Dakle, ističe kakve osobe ne bi bile odgovarajući posvojitelji.³⁸

Prvenstveno se ističe kako posvojitelj ne može biti osoba „koja je lišena prava na roditeljsku skrb“, zatim osoba „koja je lišena poslovne sposobnosti“ te osoba „čije dosadašnje ponašanje i osobine upućuju na to da nije poželjno povjeriti joj roditeljsku skrb o djetetu“.³⁹ (čl. 187. ObZ-a). Svrha propisivanja ovih adoptivnih smetnji je jasna. Ukoliko je roditelj lišen prava na roditeljsku skrb, to znači da nije bio odgovarajući roditelj svom djetetu pa se naravno prilikom prosudbe za posvojenje javlja sumnja bi li takva osoba bila odgovarajući posvojitelj jer ako ne izvršava dužnosti prema svome djetetu, neće ni prema posvojeniku. S druge strane, osobe koje su lišene poslovne sposobnosti jesu osobe koje jednostavno nisu sposobne brinuti o nekim svojim pravima ili ugrožavaju svoja prava ili tuđa prava. Takvoj osobi svakako se ne bi smjela povjeriti briga o drugom ljudskom biću, čija se prava i interesi moraju poštivati. Ako ponašanje određene osobe ukazuje na to da joj se ne bi smjelo povjeriti odgajanje djeteta, tada takva osoba isto tako ne bi mogla postati potencijalni posvojitelj.⁴⁰ Na razvoj djeteta, a naročito na razvoj posvojena djeteta uvelike utječe njegova okolina i interakcije koje dijete ostvaruje, što se pogotovo odnosi na njegove posvojitelje. U najboljem interesu djeteta, posebno djeteta koje je prošlo kroz traumatski proces posvojenja jest da su njegovi posvojitelji stabilne osobe i psihičke zdrave osobe.⁴¹ Također, veliku ulogu igra i prikladnost potencijalnih posvojitelja konkretnom djetetu, odnosno posvojeniku. Naime, neki posvojitelji mogu odlično zadovoljavati sve uvjete za posvojenje, međutim ipak neće biti odgovarajući za neko konkretno dijete. S druge strane, ima posvojitelja koji savršeno odgovaraju za odgoj određena djeteta, iako možda ne ispunjavaju sve uvjete u potpunosti. Sve je to vrlo relativno, ali svakako je bitno da se procjeni koji posvojitelji bi bili najprikladniji za pojedino dijete. Važno je pronaći posvojitelje određenih osobina koji odgovaraju senzibilitetu i osobnosti posvojenika. Naravno,

³⁸ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 290.

³⁹ Vidi: čl. 187. ObZ-a (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

⁴⁰ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 62-66.

⁴¹ *Ibid.*, str. 188

nikada nema garancije, ali što se više pažnje posveti pronalasku odgovarajućih posvojitelja, mogući budući obiteljski život bit će bolji i kvalitetniji.⁴²

Ako budući potencijalni posvojitelji imaju vlastitu djecu ili imaju već posvojeno dijete ili djecu, to neće biti zapreka posvojenju. Također, hrvatski državljani imaju prednosti prilikom posvojenja, a u iznimnim slučajevima je moguće i međunarodno posvojenje, naravno ako je ono u skladu s dobrobiti djeteta.⁴³ Razlozi prednosti hrvatskih posvojitelja jesu prvenstveno olakšana mogućnost prilagodbe posvojenika u novoj obitelji, a isto tako i očuvanje identiteta posvojitelja, budući da je državljanstvo njegov sastavni dio. Također, demografska situacija Republike Hrvatske poprilično je loša te se naravno teži sprečavanju gubitka hrvatskih državljana, naročito djece.⁴⁴

Vrlo važna pretpostavka kod posvojitelja jest i njihova dob. Valja napomenuti da danas postoji samo donja granica, ali ne i gornja, što je u skladu s odredbama Konvencije o posvojenju Vijeća Europe. Prema tome, posvojitelj može biti osoba koja je navršila dvadeset i jednu godinu života te mora biti osamnaest godina starija od posvojenika. Međutim, iznimno posvojiti može i osoba mlađa od dvadeset i jedne godine, ali ona i dalje mora biti osamnaest godina starija od posvojenika.⁴⁵ Što se tiče dobi posvojitelja, poželjno je svakako da se poštuje staro rimsko načelo *adoptio naturam imitatur*, dakle da posvojiteljski odnos bude što sličniji roditeljskom. Iako je u našem zakonodavstvu ukinuta gornja dobna granica kao adoptivna pretpostavka na strani posvojitelja, ipak je i dalje odlučujući faktor kod posvojenja upravo najbolji interes djeteta pa se tako teži tome da odnos između posvojitelja i posvojenika bude što prirodniji, odnosno i dalje se ističe važnost optimalne dobi posvojitelja za posvojenje. Važno je da su posvojitelji odgovarajućeg zdravstvenog i psihičkog stanja za odgajanje i podizanje tog djeteta.⁴⁶ Naime, nije isto jesu li posvojitelji osobe u srednjoj životnoj dobi, u naponu snage ili se radi o osobama u već zrelijoj, čak i poodmakloj dobi. Ono što se svakako želi izbjeći jest pojava „posvojene siročadi“, odnosno situacije gdje posvojena djeca ponovno proživljavaju traumu napuštanja i gubitka roditeljskog doma i skrbi zbog smrti posvojitelja.⁴⁷ Problem također predstavlja činjenica da u pravilu svi posvojitelji žele posvojiti mlađu djecu, što je i

⁴² Sladović Franz, Branka, Posvojenje (ni)je alternativna skrb, u: Dubravka, Maleš (ur.), *Kako smo postali obitelji – dio moje priče*, Zagreb, 2015, str. 28-29.

⁴³ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 292-293.

⁴⁴ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 128.

⁴⁵ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 295.

⁴⁶ Oraić, Tin, O osnovanosti ukidanja gornje dobne granice kao aktivne adoptivne pretpostavke, u: Ceranić, Vedran (ur.), *Zbornik radova povodom 20. godišnjice Konvencije o pravima djeteta*, Zagreb, 2009, str. 116-117.

⁴⁷ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 83.

razumljivo, jer, što je dijete mlađe, lakše se prilagođava novoj obitelji i novoj okolini. Međutim, dolazi do problema u tome što time može doći do diskriminacije starije djece. Prije nego li je nestala gornja dobna granica kao adoptivna pretpostavka na strani posvojitelja, stariju djecu bi u pravilu posvajali nešto stariji posvojitelji. Dakle, potrebno je uvijek sagledati interes djeteta u konkretnoj situaciji i biti vrlo oprezan prilikom uparivanja starijeg posvojitelja i mlađeg djeteta.⁴⁸

Dijete mogu posvojiti bračni drugovi, izvanbračni drugovi, a u iznimnim slučajevima i samci. Ukoliko posvaja jedan bračni drug, odnosno jedan izvanbračni drug, tražit će se pristanak drugog bračnog ili izvanbračnog druga.⁴⁹ Pristanak je preduvjet za zasnivanje posvojenja te jednom dan pristanak bračnog ili izvanbračnog druga je neopoziv.⁵⁰ U pravilu, najčešće posvaja jedan bračni ili izvanbračni drug kada je njegov drug roditelj djeteta koje se posvaja.⁵¹ Što se tiče istospolnih partnera, koji mogu živjeti u životnom partnerstvu, institutu vrlo sličnom braku, ili u neformalnom životnom partnerstvu, koje odgovara izvanbračnoj zajednici, pitanje posvojenja djece nije u potpunosti jasno. Prema odredbama ObZ-a oni ne mogu posvojiti, međutim, 2022. godine donesena je odluka Visokog upravnog suda Usž 2402/2021-4 kojom im je dopušteno pristupanje postupku procjene podobnosti i prikladnosti potencijalnih posvojitelja.⁵² Iako postupak procjene podobnosti i prikladnosti posvojitelja nije postupak zasnivanja posvojenja, ipak je vrlo važan jer je on sama predfaza zasnivanju posvojenja. Do izmjene ObZ-a vezano uz to pitanje nije došlo. Međutim, Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola⁵³ (u daljnjem tekstu: ZZPOIS), kojim se uređuju njihovi odnosi, uređuje ujedno i mogućnost ostvarivanja roditeljske skrbi partnera te partnersku skrb. Valja napomenuti da je partnerska skrb vrlo je slična institutu posvojenja.⁵⁴ Ona predstavlja „oblik skrbi za maloljetno dijete koju može pružiti životni partner nakon smrti životnog partnera roditelja djeteta, a iznimno i za života životnog partnera roditelja djeteta, ako drugi roditelj nije poznat ili ako mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta“.⁵⁵

⁴⁸ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 15), str. 1124.

⁴⁹ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 299.

⁵⁰ *Ibid.*, str. 307.

⁵¹ Hrabar *et al.*, *loc. cit.* (bilj. 57).

⁵² Opširnije (o tome): Visoki upravni sud Republike Hrvatske, Usž 2402/2021-4 od 20. travnja 2022.

⁵³ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (Narodne novine, br. 92/14, 98/19)

⁵⁴ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 304-305.

⁵⁵ Takva je odredba propisana u čl. 44. ZZPOIS.

3. Pristanci na posvojenje

Dijete također ima pravo na izražavanje svoga mišljenja. Sukladno čl. 191. ObZ-a tražit će se njegov pristanak za posvojenje ukoliko je navršio dvanaest godina života, a ako je dijete mlađe potrebno mu je omogućiti da izrazi svoje mišljenje o posvojenju koje se uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću.⁵⁶

Pristanak bioloških roditelja djeteta na posvojenje od izuzetne je važnosti kako bi uopće došlo do posvojenja.⁵⁷ Kao što dijete ima pravo na život sa svojim roditeljima, tako i roditelji djeteta imaju pravo na život sa svojim djetetom. Djetetu će pravo na život s roditeljima biti uskraćeno, odnosno ograničeno ako je protivno njegovoj dobrobiti. Isto tako, Konvencija o pravima djeteta ističe u čl. 9. kako se dijete ne smije odvojiti od roditelja protiv njihove volje, osim u iznimnim slučajevima kada je to protivno njegovoj dobrobiti, poput slučajeva u kojima se zlorabljiva roditeljski položaj ili dolazi do zanemarivanja djeteta. Važno je da pristanak roditelja bude izričit.⁵⁸ Treba napomenuti da roditelj također ima mogućnost opozvati pristanak trideset dana nakon njegova davanja. Dakle, ima mogućnost još jednom dobro promisliti o svemu te promijeniti mišljenje jer, kao što je i ranije istaknuto, prvenstveno pravo djeteta jest život s njegovim roditeljima. Protek tog roka ima još jednu ulogu, a to je stvaranje pravne sigurnosti kako bi se postupak posvojenja mogao dalje nastaviti.⁵⁹ Kada je u pitanju novorođeno dijete, roditelj svoj pristanak može dati najranije protekom šest tjedana od rođenja djeteta, dakle pristanak se može dati i prije pokretanja samog postupka posvojenja. U pravilu se pristaje na posvajanje djeteta od strane biološkom roditelju nepoznatih posvojitelja – to je tzv. *bianco pristanak* na posvojenje.⁶⁰ Jedna je iznimka kada roditelj djeteta daje pristanak za posvajanje djeteta od strane poznatog posvojitelja, a to je u slučaju kada dijete posvaja bračni ili izvanbračni drug roditelja, budući da time dolazi do dodatnog jačanja obiteljskih veza jer dijete u odnosu na bračnog ili izvanbračnog druga roditelja stječe status biološkog djeteta.⁶¹ Prilikom davanja pristanka za posvojenje djeteta od strane nepoznatih posvojitelja potrebno je da prođe određeno vrijeme od rođenja djeteta pa do donošenja tako važne odluke, kako bi roditelji djeteta mogli dobro promisliti prije donošenja odluke te kako bi ona mogla biti donesena bez pritiska okoline. Također, zakonodavac je prilikom donošenja ove odredbe uzeo u obzir stanje majke neposredno nakon poroda, koje se mogu nalaziti u fazi postporođajnog sindroma te bi donošenje

⁵⁶ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 107.

⁵⁷ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 308.

⁵⁸ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 90.

⁵⁹ *Ibid.*, str. 99.

⁶⁰ *Ibid.*, str. 125.

⁶¹ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 126.

takve odluke u toj fazi kasnije moglo rezultirati žaljenjem majke djeteta.⁶² Što se tiče posvojenja djeteta maloljetnih roditelja, ono nije dopušteno, međutim ono će iznimno ipak biti moguće samo u slučaju kada je izvjesno, nakon godine dana od dana rođenja djeteta, da to dijete neće odrastati u obitelji s roditeljima ili bližim srodnicima, što uključuje i bake i djedove, čime se opet ističe da zakonodavac gleda dobrobit djeteta jer je prvenstveno u njegovom interesu odrastanje sa svojom biološkom obitelji. U tim slučajevima tražit će se također i pristanak maloljetnog roditelja djeteta. Svako dijete, pa tako i maloljetni roditelj, ima pravo na izražavanje svog mišljenja, točnije ima pravo saznati okolnosti svakoga slučaja koji njega uključuje, pravo dobiti savjet, biti informiran o svim mogućim posljedicama, u konkretnom slučaju upoznat sa svim mogućim posljedicama posvojenja, kako bi u konačnici mogao izraziti i svoje mišljenje. Ovdje vrlo važnu uloga igra i Hrvatski zavod za socijalni rad (nekadašnji Centar za socijalnu skrb).⁶³

Ukoliko je dijete u sustavu socijalne skrbi, treba istaknuti i važnost uloge njegova skrbnika. U slučaju posvojenja njegova štićenika, tražit će se njegov pristanak.⁶⁴

B. PRAVNI UČINCI POSVOJENJA

Posvojenje u pravilu ima dva učinka. Zasnivanjem posvojenja, prvenstveno dijete raskida sve veze sa svojim roditeljima i biološkim srodnicima te dijete postaje novi član posvojiteljske obitelji. Iznimka postoji jedino u slučaju posvojenja pastorka od strane maćehe ili očuha, u tom slučaju dijete neće raskinuti odnos s biološkim roditeljem i ostalim biološkim srodnicima.

S druge strane, posvojeno dijete u novoj, posvojiteljskoj obitelji dobiva sva prava i obveze koja imaju i zakonska djeca unutar biološke obitelji. Posvojitelji dobivaju pravo na roditeljsku skrb te se između posvojitelja i posvojenika zasniva odnos roditelj-dijete.⁶⁵ Dakle, između posvojenika (i njegovih budućih potomaka) i njegova posvojitelja te njegovih srodnika dolazi do uspostavljanja odnosa srodstva, što, kao što je i navedeno, obuhvaća sva prava i obveze koje uz to dolaze.⁶⁶ Upravo je to razlog činjenice da posvojenje svakako predstavlja najdrastičniji prestanak obiteljskog života između djeteta i njegovih bioloških roditelja te srodnika. Veze se

⁶² Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 307-308.

⁶³ *Ibid.*, str. 287-288.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 313.

⁶⁵ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 752.

⁶⁶ Više o tome: čl. 197. ObZ-a (Narodne novine, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

raskidaju trajno. Prije svakog zasnivanja posvojenja potrebno je zato utvrditi je li posvojenje uvijek nužno u djetetovom najboljem interesu.⁶⁷

IV. STANDARD NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

Načelo najboljeg interesa djeteta temeljni je standard u svim postupcima koji involviraju dijete u mnogim zemljama svijeta pa tako i u Republici Hrvatskoj. Navedeni standard prvi put je spomenut u Deklaraciji o pravima djeteta iz 1959. godine, u čl. 2. te je nakon toga spominjan u brojnim konvencijama koje se dotiču djeteta i djetetovih prava. Svakako najbolju definiciju navedena standarda daje ujedno i najvažniji dokument o pravima djeteta, Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine.⁶⁸ Navedena Konvencija ističe kako je najbolji interes djeteta jedan od četiri načela koja predstavljaju sam temelj Konvencije, a preostala tri jesu: pravo na razvoj, pravo na izražavanje mišljenja i zabrana diskriminacije.⁶⁹ Najbolji interes djeteta istaknut je u čl. 3. Konvencije. Prvenstveno se tiče dužnosti svih državnih tijela da u svim postupcima koji uključuju dijete vode računa o njegovom najboljem interesu te potom dužnosti država stranaka konvencije da osiguraju djetetu odgovarajuću zaštitu i skrb, a u sklopu toga i dovoljan broj ustanova i službi koje su odgovorne za skrb, odnosno zaštitu djeteta.⁷⁰ Načelo najboljeg interesa djeteta mogli bismo okarakterizirati na dva načina – prvenstveno on predstavlja način rješavanja svih konflikata koji se javljaju unutar obiteljskog prava, a s druge strane on je također osnovno pravilo kojega se svi moraju pridržavati prilikom rasprave i odlučivanja o nekom djetetovom pravu.⁷¹ Međutim, postavlja se pitanje kako zapravo odrediti što je najbolji interes djeteta u konkretnom slučaju? Teorija ističe kako to znači donijeti odluku koju bi za sebe donijelo dijete da je sposobno odlučiti. Važno je pritom biti upoznat s okolnostima djeteta i njegovom osobnošću, pažljivo potom razmotriti sve pojedinosti i u konačnici donijeti odluku.⁷² Nema uputa za korištenje načela najboljeg interesa djeteta, ono što se jedino ističe jest kako ono mora imati prednost.⁷³ Prema J. Zertemattenu, navedeno načelo možemo razdijeliti na tri elementa: postupovno pravilo, temelj za materijalno pravo i interpretativno pravno načelo. Prvenstveno treba uzeti u obzir učinke koje će donesena odluka imati na dijete. Nakon što se ustanove učinci, važno je proučiti njihov utjecaj na interes djeteta o kojemu se donosi odluka. Nadalje, dijete

⁶⁷ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 754.

⁶⁸ Šeparović, Miroslav, *Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi. Europski sud za ljudska prava i Ustavni sud Republike Hrvatske*, Zagreb, 2014, str. 29.

⁶⁹ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 199.

⁷⁰ Vidi: čl. 3. Konvencije o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/93, 20/99

⁷¹ Hrabar, Dubravka, *Dijete – pravni subjekt u obitelji*, Zagreb, 1994, str. 109.

⁷² Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 209.

⁷³ Šeparović, Miroslav, *op. cit.* (bilj. 68), str. 31.

uvijek ima pravo da se procijeni koji je njegov najbolji interes. Navedeno načelo uvijek se mora primijeniti kada se donosi neka odluka vezana uz dijete, njegove interese i prava. To se postiže primjerice donošenjem odgovarajućih zakona od strane države čije odredbe uvažavaju navedeno načelo. U konačnici, ideja načela jest ograničavanje vlasti odraslih nad djecom, kakva je postojala u prošlosti. Dakle, razlog zašto odrasli odlučuju o tome što je najbolje za dijete jest činjenica da je dijete osoba u razvoju, koja još uvijek nije sposobna donijeti odluke sama za sebe i svoje potrebe.⁷⁴ U svakoj situaciji u kojoj interes djeteta ima presedan moraju se ostvariti sva tri navedena elementa. Upravo tada je načelo najboljeg interesa djeteta ostvareno na najbolji mogući način.⁷⁵ Što se tiče hrvatske pravne teorije, češće se primjenjuje i ističe koncept dobrobiti djeteta nasuprot najboljem interesu djeteta. Razlog tome je to da se njime „odražava sveukupni, optimalni status djeteta u odnosu na njega i druge subjekte, pa svojom širinom obuhvaća i interes djeteta“.⁷⁶

Dakle, najbolji interes djeteta ističe kako u svim odnosima i situacijama koje involviraju dijete, uvijek se interesu djeteta mora dati prednost u odnosu na ostale sudionike, a to se naravno odnosi i na sam institut posvojenja. Kod posvojenja najbolji interes djeteta mora imati ne samo prednost, već on mora biti odlučujući, odnosno presudni faktor. Sukladno čl. 21. Konvencije o pravima djeteta, države su obvezne kod posvojenja voditi računa da se sva pozornost usmjeri na ostvarivanje najboljeg interesa djeteta, a to će se postići na način da posvojenje u određenoj državi odobrava isključivo stručna služba koja će na temelju svih danih informacija donijeti odluku je li posvojenje u interesu djeteta te je li ono zasnovano u skladu s najboljim djetetovim interesom, zatim prihvaćanjem međudržavnog posvojenja kao alternative posvojenju unutar države ako se odgovarajući smještaj ne može osigurati unutar države te u konačnici poduzeti sve potrebne mjere, uključujući sklapanje međudržavnih ugovora i sporazuma kako bi posvojenje uvijek bilo provedeno uz zaštitu djeteta.⁷⁷ Konvencija o posvojenju Vijeća Europe iz 2008. godine također ističe važnost standarda najboljeg interesa djeteta. Ona ističe da je standard najboljeg interesa djeteta ostvaren ukoliko je za dijete prilikom posvojenja ostvaren stabilan i skladan dom posvojitelja u kojemu će posvojeno dijete moći sretno i bezbrižno odrastati pri čemu se stvara između posvojitelja i posvojenika odnos roditelj-dijete koji je

⁷⁴ Zermatten, Jean, The Best Interest of Child Principle. Literal Analysis and Function, *International Journal of Children's Rights*, 18:4/2010, str. 485.

⁷⁵ Šeparović, *op. cit.* (bilj. 68), str. 32.

⁷⁶ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 279.

⁷⁷ Više o tome: čl. 21. Konvencije o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/93, 20/99

trajan.⁷⁸ Upravo se time ističe važnost činjenice da se najbolji interes djeteta ne ostvaruje isključivo materijalnim blagostanjem posvojitelja, već je izuzetno važno da dijete bude prihvaćeno u novoj obiteljskoj zajednici, da bude voljeno i zbrinuto.⁷⁹

Kada se prosuđuje o najboljem interesu djeteta i njegovoj dobrobiti kod posvojenja, vrlo je važno da odrasli o tome ne prosuđuju poštujući isključivo svoje osobne interese ili javne interese države, već djetetov najbolji interes i njegova dobrobit moraju biti temelj na kojemu će odlučivati o svemu.⁸⁰ Upravo je posvojenje jedan od postupaka (drugi jesu obiteljske mjere) u kojima najbolji interes djeteta ima presudno značenje što zapravo znači da, ukoliko postoji sukob između više prava, primjerice prava odraslih i djeteta, nema postizanja kompromisa, već će interes djeteta imati prednost.⁸¹ Ono što svakako jest u djetetovu najboljem interesu jest poštivanje njegovih prava, a ukoliko i dođe do ograničenja tih prava, važno je istaknuti da ono uvijek mora biti u skladu s dobrobiti djeteta.

V. PRAVA POSVOJENIKA KOD POSVOJENJA

Djetetova prava predstavljaju podvrstu prava čovjeka. Specifičnost djetetovih prava očituje se u činjenici da djeca još uvijek nisu sposobna samostalno donositi odluke koje bi bile u njihovu najboljem interesu. Njihova prava ostvaruju se prvenstveno unutar njihove obitelji, ali isto tako i u društvu pa su, sukladno tome, njihova prava dužni svi poštivati. Prvenstveno se to odnosi na suzdržavanje povrede tih prava, a potom i u stvaranju prikladnih uvjeta kako bi dijete moglo ostvariti prava koje ima. Naravno, svako djetetovo pravo mora biti usklađeno s njegovim najboljim interesom pa tako ukoliko dođe do ograničenja nekog djetetova prava, ono mora biti opravdano upravo najboljim interesom djeteta. Dakle, dijete uvijek ima pravo da odrasli djeluju u njegovu interesu, a tako je i kod instituta posvojenja.⁸²

A. Pravo djeteta na život u obitelji

Jedno od najvažnijih djetetovih prava svakako jest pravo na život u obitelji. Ovo pravo djetetu jamči najvažniji dokument vezan uz dječja prava – Konvencija o pravima djeteta u čl. 9., ističući pritom da je dužnost država da osiguraju da se dijete ne odvaja od svojih roditelja protiv njihove volje, osim ako je to prijeko potrebno radi zaštite dobrobiti djeteta. Naš Ustav to pravo jamči u čl. 35., ističući pravo svakoga na zaštitu njegova osobnog i obiteljskog života.⁸³

⁷⁸ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 700.

⁷⁹ Hrabar *et al.*, *loc. cit.* (bilj. 72).

⁸⁰ Alinčić, Mira, Obitelj u obiteljskom zakonodavstvu, *Revija socijalne politike*, I:3/1994, str. 231.

⁸¹ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 17.

⁸² Šeparović, *op. cit.* (bilj. 68), str. 35-38.

⁸³ Rešetar, *loc. cit.* (bilj. 17)

Svako dijete prvenstveno ima pravo živjeti sa svojim roditeljima, baš kao što i svaki roditelj ima pravo, ali i dužnost živjeti sa svojim djetetom te mu naravno pružati odgovarajući skrb. Do pomoći i intervencije države te ostalih institucija trebalo bi doći samo u iznimnim, rijetkim situacijama. Međutim, nažalost uvijek postoje situacije gdje život s roditeljima za dijete nije najbolje rješenje jer mu roditelji ne pružaju potrebnu njegu i skrb, a postoje i situacije napuštena djeteta od strane njegovih roditelja. Tada nažalost dolazi do ograničenja prava djeteta, ali i prava roditelja.⁸⁴ Odvajanje djeteta od roditelja posljednji je korak zaštite djeteta. Uvijek će se prvenstveno pokušati pružiti pomoć roditeljima u ostvarivanju roditeljske skrbi jer je prvenstveno pravo djeteta na život s biološkim srodnicima. Međutim, ukoliko je očito da djetetov najbolji interes i dobrobit jednostavno neće biti zadovoljeni unutar njegove biološke obitelji, doći će do odvajanja djeteta od roditelja. Nadalje, Konvencija u čl. 20. ističe kako takvo dijete ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države te su države dužne takvom djetetu osigurati zamjensku zaštitu. Jedan od oblika zamjenske zaštite za dijete svakako jest i posvojenje.⁸⁵ Dakle, Konvencija ističe kako je pravo djeteta i dalje ostvarivo putem zamjenske zaštite, što može obuhvaćati smještaj kod hranitelja, smještaj u ustanove za skrb o djeci, *kafalu* po islamskom pravu, odnosno u konkretnom slučaju najvažnije – posvojenje.⁸⁶ Ipak, treba napomenuti da posvojenje predstavlja zadnju mjeru zaštite djece do koje će doći samo ako se utvrdi da je to u najboljem interesu djeteta, odnosno da dijete posvojenjem dobiva puno kada se dobivši usporede s gubitcima koji obuhvaćaju gubitak svih veza djeteta s roditeljima i krvnim srodnicima.⁸⁷

B. Pravo djeteta na izražavanje mišljenja

Pravo djeteta na izražavanje mišljenja predstavlja jedno od najvažnijih djetetovih prava kod posvojenja. Ono je izvorno pravo djeteta. Sama činjenica da se traži djetetovo mišljenje prilikom odlučivanja o njegovoj budućnosti predstavlja priznanje njegova subjektiviteta i njegove procesne sposobnosti, a također i uvažavanje njegova razmišljanja, želja i potreba.⁸⁸ Prava djeteta na izražavanje mišljenja dotiče se i Konvencija o pravima djeteta u čl. 12.⁸⁹

⁸⁴ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 281.

⁸⁵ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 701.

⁸⁶ Rešetar, *loc. cit.* (bilj. 17)

⁸⁷ Sladović Franz, Branka, Procjena i uparivanje posvojitelja i djeteta, u: Blažeka Kokorić, Slavica (ur.), *Posvojenje – različite perspektive, isti cilj*, Zagreb, 2019, str. 41.

⁸⁸ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 108.

⁸⁹ Ovaj članak glasi: „Države stranke osigurat će djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te ih uvažavati u skladu s dobi i zrelosti djeteta. U tu svrhu, djetetu se izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, mora osigurati da bude saslušano u svakom sudbenom i upravnom postupku koji se na njega odnosi, na način koji je usklađen s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva“ (čl. 12. Konvencije o pravima djeteta).

Važnost navedena prava ističe i Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava u čl. 3., čija je Republika Hrvatska članica od 2010. godine te koja se također primjenjuje kod posvojenja. Ističe kako je važno da dijete u postupku koji ga se tiče ima pravo dobiti potrebne informacije te izraziti svoje mišljenje, ali isto tako i dobiti informaciju o tome koje su moguće posljedice koje bi nastale u skladu s iznesenim mišljenjem te koje su općenito posljedice bilo koje donesene odluke.⁹⁰ Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem u čl. 4., između ostalog, ističe kako se na pristanak djeteta nipošto ne smije utjecati plaćanjem ili naknadom.⁹¹ Prava djeteta na izražavanje mišljenja kod posvojenja dotiče se i europska Konvencija o posvojenju iz 2008. godine koja ističe u čl. 6. kako, prije nego li se uopće dađe djetetu da izrazi svoje mišljenje, odnosno da svoj pristanak, potrebno je da dijete dobije sve potrebne informacije i savjete od strane nadležnih tijela države, naravno ako to ne bi bilo u suprotnosti s njegovim interesima. Nadalje, ističe kako se uvijek mora tražiti pristanak za posvojenje djeteta sposobnog shvatiti značenje posvojenja, s time da nalažu nacionalnim zakonodavstvima da odrede dob djeteta, odnosno od koje navršene godine će se tražiti pristanak za posvojenje.⁹² Jedini uvjet koji pritom konvencija postavlja jest da ta dob ne bude viša od navršenih četrnaest godina života. U Republici Hrvatskoj propisana je dob od dvanaest godina djeteta za davanje pristanka.⁹³ Dakle, dijete ima pravo izraziti svoje mišljenje o svim situacijama koje se na njega odnose, a jedna od njih svakako jest i posvojenje. Mišljenje djeteta će se uvažiti uz davanje pozornosti njegovim godinama i njegovoj zrelosti.⁹⁴ Davanje pristanka djeteta na posvojenje u Republici Hrvatskoj regulirano je čl. 191. ObZ-a. Kao što je i ranije navedeno, pristanak djeteta za posvojenje tražit će se ako je dijete navršilo dvanaest godina života. Pristanak dijete daje bez nazočnosti bioloških roditelja ili potencijalnih posvojitelja, u svrhu umanjenja njihova utjecaja na mišljenje djeteta. Važno je pritom napomenuti da dijete ima pravo opozvati dan pristanak na posvojenje sve do pravomoćnosti rješenja o posvojenju, čime se dodatno poštuju njegove želje vezane uz odluku o njegovom životu. Ukoliko je dijete mlađe od dvanaest godina, ono će se svejedno saslušati te će se uzeti u obzir njegovo mišljenje, što je vrlo važno jer se na taj način ipak djetetu, na neki način, daje mogućnost da ipak održava neki oblik kontrole nad svojim životom.⁹⁵ Još jedna važna okolnost kod zasnivanja posvojenja,

⁹⁰ Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 1/10, 3/10

⁹¹ Vidi: čl. 4. Haške konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/13

⁹² Vidi: čl. 6. European Convention on the Adoption of Children (Revised), CETS br. 202, dostupno na: <https://rm.coe.int/1680084823>, pristupljeno: 21. kolovoza 2024.

⁹³ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 15), str. 1113.

⁹⁴ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 128.

⁹⁵ Jurić, Inga; Blažeka Kokorić, Slavica, Iskustva stručnjaka o posvojenju djece starije životne dobi, u: Blažeka Kokorić, Slavica (ur.), *Posvojenje – različite perspektive, isti cilj*, Zagreb, 2019, str. 77.

a gdje dijete ima pravo izraziti svoje mišljenje jest promjena osobnog imena i nacionalnosti djeteta. Naime, dijete će se svakako pitati kakvo je njegovo mišljenje o promjeni njegova imena i nacionalnosti pa ako dijete izrazi negativan stav o tome, u pravilu se smatra da promjena nije u njegovu najboljem interesu, naročito ako se radi o nešto starijem djetetu.⁹⁶ Ako pak dijete ima navršениh dvanaest godina, tražit će se njegov pristanak i za promjenu osobnog imena i za promjenu njegove nacionalnosti.⁹⁷ Isto tako, tražit će se pristanak posvojenika za upis posvojitelja kao roditelja u maticu rođenih ukoliko je posvojenik navršio dvanaest godina života.⁹⁸ Dakle, kod ostvarivanja ovog prava od iznimne je važnosti da dijete na odgovarajući način bude upoznato s okolnostima konkretnog slučaja te da dobije savjet te obavijest o mogućim posljedicama poštivanja njegova prava. Nakon toga, dijete ima pravo izraziti svoje mišljenje, odnosno dati pristanak te će se potom njegovo mišljenje uvažiti u skladu s njegovom dobi i zrelošću.⁹⁹

C. Pravo djeteta na informaciju te pravo uvida u podatke o posvojenju

1. Pravo djeteta na informaciju

Iako pravo na informaciju može podrazumijevati pravo djeteta na bilo kakvu informaciju, što između ostalog kao pravo djeteta i ističe Konvencija o pravima djeteta u čl. 13., st. 1.¹⁰⁰, ovo pravo u kontekstu instituta posvojenja prvenstveno se odnosi na pravo djeteta na pristup informacijama o samoj činjenici da je posvojeno te općenito o važnim i relevantnim okolnostima vezanim uz njegovo posvojenje. Njemu te informacije moraju biti dostupne, a dijete, odnosno posvojenik mora imati mogućnost osobno saznati sve važne činjenice o svom posvojenju, bilo posrednim bilo neposrednim putem.¹⁰¹ Iako bi možda skrivanje istine o djetetovu posvojenju riješilo neke probleme s kojima se suočavaju i posvojitelji i posvojenik, poput saznanja djeteta da je bilo odbačeno od strane svojih bioloških roditelja bez davanja konkretnog razloga, trpljenja zbog toga što ne zna svoje podrijetlo i osjećaja različitosti spram ostalih članova svoje nove obitelji, to rješenje ipak je neodgovarajuće te nipošto nije u skladu s dobrobiti djeteta. Nadalje, možda će posvojitelji uspjeti prikriti posvojeniku da je posvojeno, međutim postavlja se pitanje hoće li to moći učiniti i drugi članovi nove obitelji, poput braće i

⁹⁶ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 132.

⁹⁷ Takva je odredba propisana u čl. 198., st. 4. ObZ-a (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23).

⁹⁸ Takva je odredba propisana u čl. 213., st. 4. ObZ-a (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23).

⁹⁹ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 352-353.

¹⁰⁰ Ovaj članak glasi: Dijete ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo mora, neovisno o granicama, uključivati slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta (čl. 13., st. 1. Konvencije o pravima djeteta).

¹⁰¹ Hrabar, Dubravka, Pravo na privatnost i pravo na saznanje podrijetla – nove smjernice instituta posvojenja, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 47:6/1997, str. 688-689.

sestara ili moguće ljudi iz njihove okoline? Također, mogući drugačiji tretman posvojenika nasuprot biološke djece bi mogao potaknuti posvojenika da počne sumnjati i potom da samostalno krene u potragu za svojim podrijetlom. Prikrivanje istine djetetu o tako važnoj činjenici njegova života nipošto nije prihvatljivo ni s etičkog stajališta, a i moguće kasnije otkrivanje činjenice posvojenja te također činjenice da su posvojitelji skrivali tu činjenicu od posvojenika moglo bi kod njega izazvati čak i neke teže psihološke probleme, zasigurno veće nego li kod ranijeg upoznavanja djeteta s činjenicom da je posvojeno.¹⁰² Sukladno tome, braniti djetetu, odnosno posvojeniku pristup na takvu informaciju nije u skladu s najboljim njegovim interesom, dovodi do ugrožavanja njegova prava na suodlučivanje o važnim odlukama vezanim uz njegov život, a isto tako dovodi do nepriznavanja autonomije djeteta kao osobe. Iako je ranije posvojenje karakterizirala upravo ta tajnost te sukladno tome, izbjegavanje suočavanja djeteta s činjenicom da je posvojeno, danas se to više ne bi nipošto smjelo primjenjivati, naročito ne u vrijeme u kojemu se osobito pazi na poštivanje prava čovjeka, a posebice prava djeteta kao najugroženijeg člana našeg društva. Uskraćivanjem prava djeteta na pristup takvim informacijama vraćamo se u prijašnja vremena, gdje su djeca bila shvaćana vlasništvom roditelja te su bila isticana prava koje roditelji imaju nad svojom djecom, a također pritom zanemarujemo važnost brojnih međunarodnih dokumenata donesenih u korist djeteta i brojne izmjene u našem zakonodavstvu donesene upravo u svrhu najboljeg interesa djeteta te poimanja djeteta kao vlastite persone, vlastite osobe koja ima svoja prava i svoje interese koje mi kao društvo moramo zaštititi. Ipak i međunarodni dokumenti koji proklamiraju prava djeteta, izrazito su oprezni u isticanju ovog konkretnog prava, što u konačnici rezultira pravnim polemikama te raspravama o tome može li se ovo konkretno pravo primijeniti i na institut posvojenja kao takav ili pravo na pristup informacijama od strane djeteta osigurava pravo na nešto sasvim drugo. Ukoliko shvatimo to pravo kao pravno dobro posvojenog djeteta, njegovo uskraćivanje ujedno uskraćuje i ograničava pravo djeteta na njegovu privatnost, na obiteljski život i na suodlučivanje te time također diskriminiramo dio djece kojima pristup tim informacijama nije dopušten.¹⁰³ Pravo djeteta na informaciju o posvojenju obuhvaća dakle pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla, uključujući i sve druge okolnosti koji su od presudne važnosti kod određenog posvojenja, te pravo djeteta na uvid u spise o posvojenju.¹⁰⁴ Jedan od najvažnijih zadataka posvojitelja tako jest upoznavanje djeteta s činjenicom da je ono posvojeno te biti uz njega i

¹⁰² Jakovac-Lozić, Dijana, Prijeporni čimbenici „tajnosti“ posvojenja, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 33:43-44/1996, str. 429.

¹⁰³ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 97), str. 688-690.

¹⁰⁴ *Ibid.*, str. 692.

pomagati mu u svim koracima prihvaćanja te činjenice. Odnos između njih i djeteta treba prvenstveno graditi na istini.¹⁰⁵ Važnost ovog djetetovog prava ističe činjenica da Hrvatski zavod za socijalni rad upoznaje potencijalne posvojitelje s ovim pravom još u tijeku postupka koji prethodi samom zasnivanju posvojenja, dakle tijekom procjene prikladnosti i podobnosti potencijalnih posvojitelja. Sukladno hrvatskom zakonodavstvu, točnije čl. 206. ObZ-a, dijete mora biti upoznato s tom informacijom do sedme godine života, odnosno ako je posvojeno kasnije, mora odmah biti upoznato s činjenicom da je posvojeno.¹⁰⁶ Ipak, valja napomenuti da nema predviđene zakonske sankcije posvojiteljima ukoliko ne podijele tu informaciju s posvojenikom, a isto tako nije istaknuta ni dužnost Hrvatskog zavoda za socijalni rad da to učini ukoliko dijete tu informacije ne dobije od posvojitelja. U tom kontekstu možda bi bilo odgovarajuće dodati zakonske odredbe koje se odnose na situacije neupoznavanja djeteta s tako važnom informacijom jer njezinim prešućivanjem dolazi do kršenja vrlo važna djetetova prava. Ipak, budući da se s važnošću upoznavanja djeteta s informacijom njegova posvojenja posvojitelji upoznaju već prilikom procjene podobnosti i prikladnosti za posvojenje, činjenica da posvojitelji to ne prihvaćaju dobra je naznaka da oni jednostavno nemaju osobine koje su potrebne kako bi bili dobri posvojitelji.¹⁰⁷ Preporuča se djetetu reći istinu što je prije moguće, čim je dijete sposobno razumjeti barem nešto o tome. Prikladna dob za to je već dob od dvije do tri godine djeteta, neki stručnjaci čak smatraju da je u dobi od četiri do pet godina već prekasno za otkrivanje te važne informacije. Naravno, složena istina će se razbiti na jednostavnije dijelove te će otkrivanje istine djetetu biti postepen proces jer dijete prolazi kroz više faza prilikom svog rasta i razvitka.¹⁰⁸ Za mlađe dijete poželjna je jednostavna priča kako je ono rođeno od strane druge žene, a mama je osoba s kojom živi i koja o njemu brine. Dio o rođenju djeteta ne smije se izbacivati jer je u konačnici cilj razgovora s djetetom da ono stekne sve važne informacije te da dobije uvid u čitavu situaciju svojeg posvojenja.¹⁰⁹ Istina o posvojenju nije nešto što dijete saznaje odjednom, bez daljnje rasprave i razgovora o tome. Kao što je i istaknuto, potrebno je tu informaciju podijeliti što je prije moguće, dakle čim je dijete sposobno shvatiti barem nešto o tome. Dijete kroz svoj rast i razvitak prolazi kroz više faza pa tako djeca do pete ili šeste godine života često ne shvaćaju razliku između posvojenja i rađanja. S otprilike šest godina dijete može raspoznati razliku, ali i dalje ne shvaća koji su to razlozi

¹⁰⁵ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 98), str. 431.

¹⁰⁶ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 129-130.

¹⁰⁷ *Ibid.*, str. 135.

¹⁰⁸ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 98), str. 431-432.

¹⁰⁹ Razgovor s djetetom o posvojenju, <https://pravo.roda.hr/prava-roditelja-i-djece/roditeljska-prava/razgovor-s-djetetom-o-posvojenju.html>, 18. kolovoza 2024.

zbog kojih neki roditelji daju svoje biološko dijete na posvajanje. Kasnije, od sedme do jedanaeste godine djeca sve više razmišljaju o svojim biološkim roditeljima, zamišljaju kakvi su oni, kakav je njihov izgled te ih općenito zanima koliko će trajati odnos posvojenja. S vremenom sve više shvaćaju da jednom stvoreni odnos posvojenjem postaje neraskidiv, međutim obično u adolescenciji i nakon nje shvate da je institutom posvojenja roditeljska skrb prešla s njihovih bioloških roditelja na njihove posvojitelje. Izuzetno je važno da posvojitelji budu uz dijete cijelim putem otkrivanja te važne informacije, pružajući mu potrebnu ljubav i podršku.¹¹⁰

2. Pravo djeteta na uvid u podatke o posvojenju

S pravom na informaciju povezano je dakle i pravo na uvid u podatke o posvojenju od strane posvojenika. Međutim, ni ovo pravo nije konkretno razrađeno u međunarodnim dokumentima, ne spominje se ni u Konvenciji o pravima djeteta. Mogli bismo to protumačiti na način da se time ipak ne poštuje najbolji interes djeteta, odnosno da postoji ideja kako je svrha instituta posvojenja omogućiti parovima bez djece da ostvare želju postati roditelji, a ne uzima se pritom u obzir prava svrha posvojenja, a to je upravo zaštita djece koja nemaju odgovarajuću roditeljsku skrb. Takvim tumačenjem možemo doći do zaključka da u institutu, čija bi svrha trebala biti zaštita djece i gdje bi interes djece trebao biti na prvom mjestu, ipak prednost i dalje imaju prava i interesi odraslih. Ovdje konkretno to bi bio interes posvojitelja da to posvojeno dijete bude njihovo dijete, potpuno inkorporirano u posvojiteljsku obitelj, bez saznanja o svojoj prošlosti i uz prekid svih veza s biološkom obitelji. Kako bi se to izbjeglo, izuzetno je važno normirati i omogućiti pravo djeteta na uvid u podatke o njegovu posvojenju. Posvojeno dijete mora imati pravo uvida u podatke o svome posvojenju jer je to izuzetno važno za njegov daljnji razvoj te kako bi mogao dalje ostvariti pravo na saznanje svog podrijetla i na očuvanje svoga identiteta.¹¹¹ Dakle, uvid u podatke o posvojenju je „*condicio sine qua non* valjanog odrastanja posvojenog djeteta“.¹¹² U Republici Hrvatskoj pravo uvida u podatke o posvojenju normirano je čl. 217. ObZ-a. Podaci o posvojenju posvojena djeteta nalaze se u očevidniku o predmetu posvojenja i u odgovarajućim spisima predmeta te ti podaci predstavljaju službenu tajnu, a vodi ih Hrvatski zavod za socijalni rad koji je proveo sam postupak posvojenja.¹¹³ Prema čl. 3. Pravilnika o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta o posvojenju¹¹⁴ (u daljnjem tekstu: Pravilnik), očevidnik sadrži uvijek sljedeće podatke koji su

¹¹⁰ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 2), str. 136-137.

¹¹¹ Hrabar, *loc. cit.* (bilj. 99)

¹¹² *Ibid.*, str. 690.

¹¹³ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 2), str. 792-793.

¹¹⁴ Pravilnik o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta o posvojenju (Narodne novine, br. 106/14)

od interesa za posvojenika: podatke o posvojeniku prije i nakon zasnivanja posvojenja, što uključuje starije i novije podatke o osobnom imenu, osobnom identifikacijskom broju, prebivalištu, odnosno boravištu, spolu te datumu, satu i mjestu rođenja, nacionalnosti, državljanstvu, upisu u matici rođenih, zatim podatke o posvojenikovim biološkim roditeljima (osobno ime, osobni identifikacijski broj, prebivalište, odnosno boravište, nacionalnost, državljanstvo te datum i mjesto rođenja) i podatke o posvojiteljima. Što se tiče spisa predmeta, on obuhvaća isprave, upravne te sudske akte koji se tiču postupka zasnivanja posvojenja te se njima zapravo dokazuje da su zaista bile ispunjene sve pretpostavke za zasnivanje posvojenja te upravne akte kojima su donesene odluke u samom postupku zasnivanja.¹¹⁵ Uvid u navedene podatke jamči se svakako punoljetnom posvojeniku, a osim njega tu mogućnost imaju i posvojitelji, ali i roditelj djeteta ako je došlo do posvajanja djeteta od strane njegove maćehe ili očuha, dok bliži krvni srodnici imaju tu mogućnost samo uz pristanak punoljetnog posvojenika. Maloljetni posvojenik imat će pravo uvida u navedene podatke samo ako bude utvrđeno od strane Hrvatskog zavoda za socijalni rad da je navedeni uvid u njegovu interesu.¹¹⁶ Pitanje koje se pritom postavlja je li zaista opravdano ograničiti pravo uvida maloljetnog djeteta u podatke o posvojenju njegovim najboljim interesom? Činjenica je da uvid u podatke o posvojenju omogućuju posvojeniku bolje razumijevanje svoje prošlosti i prihvaćanje sebe kao osobe. Međutim, istina je da uvijek postoji mogućnost da će dijete uvidom u te podatke možda doći do informacija koje su za njega šokantne ili jednostavno teško prihvatljive.¹¹⁷ Isto tako, neki posvojenici jednostavno, ni u dobi adolescencije koja prethodi punoljetnosti, nisu dovoljno zreli za saznanje podataka o njihovim biološkim roditeljima. Između ostalog, upravo je to doba buntovništva i otpora prema roditeljima, odnosno posvojiteljima pa će jednostavno ponekad uvid u navedene podatke imati vrlo negativan utjecaj na dijete. Upravo zato je odredba da će maloljetnik ipak imati pravo uvida ukoliko tako odobri Hrvatski zavod za socijalni rad od velike važnosti. Time se ipak i dalje pazi na najbolji interes djeteta, ali mu se isto tako omogućuje pravo uvida.¹¹⁸ Dakle, budući da postoji obveza posvojitelja da dijete obavijeste do određene životne dobi da je posvojeno (kao što je ranije istaknuto, sukladno Obz-u u Republici Hrvatskoj dijete mora biti do sedme godine života upoznato s činjenicom da je posvojeno, a ukoliko je posvojeno kasnije, odmah mora biti obaviješteno o tome), isto tako se uvid u podatke o posvojenju ne bi trebao odgađati do navršene osamnaeste godine posvojenika, osim ako to nije

¹¹⁵ Vidi: čl. 3. i 4. Pravilnika (Narodne novine, br. 106/14)

¹¹⁶ Vidi: čl. 217, st. 3., 4. i 5 ObZ-a (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

¹¹⁷ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 97), str. 691.

¹¹⁸ Hrabar; Korać Graovac, *loc. cit.* (bilj. 103)

nužno. Važno je da se pritom uzme u obzir dob, razina zrelosti maloljetnika te sposobnost shvaćanja određenih činjenica vezanih uz njegovo podrijetlo. Isto tako, u obzir treba uzeti želje djeteta i njegovo izraženo mišljenje da bi u konačnici uvid u te podatke zaista bio u njegovu najboljem interesu.¹¹⁹

Iako su pravo djeteta na informaciju o svome posvojenju te pravo djeteta na uvid u podatke o posvojenju bliska prava, ona nisu istovjetna te nipošto ne bi smjela biti međusobna zamjena u zakonodavstvima država. Ipak valja napomenuti da je pravo uvida u podatke o posvojenju posredan jamac prava djeteta na informaciju o njegovu posvojenju jer ukoliko dijete ne dobije informaciju o svome posvojenju od svojih posvojitelja, dijete i dalje putem prava uvida u podatke o posvojenju može saznati da je posvojeno.¹²⁰ Putem ostvarivanja ova dva prava, dijete bi dakle trebalo biti upoznato sa svim relevantnim činjenicama vezanim uz njegovo posvojenje, što uključuje između ostalog, podatke o biološkim roditeljima posvojenika ukoliko su oni poznati, tko su oni, čime se bave, kako su oni doživjeli posvojenje njihova biološkog djeteta, podatke o mogućim nasljednim bolestima i zdravstvenom stanju biološke obitelji te podatke o biološkoj braći i sestrama. Sve te informacije omogućuju djetetu ostvarivanje daljnjih prava na saznanje vlastita podrijetla te na identitet.¹²¹

D. Pravo djeteta na saznanje vlastita podrijetla

Pravo djeteta na saznanje vlastita podrijetla sadržano je u Konvenciji o pravima djeteta u čl. 7. koji ističe: „Odmah nakon rođenja dijete mora biti upisano u matične knjige te mu se mora jamčiti pravo na ime, pravo na državljanstvo i, koliko je to moguće, pravo da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb. Države stranke osigurat će primjenu ovih prava u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom i obvezama koje proizlaze iz odgovarajućih međunarodnih instrumenata u ovom području, osobito ako bi dijete inače ostalo bez državljanstva“, a pripada osobnim pravima djeteta.¹²² Ostvarenje navedena prava spominje se i u Haškoj konvenciji o zaštiti djece i suradnji glede međudržavnog posvojenja koja ističe kako su države stranke konvencije obvezne čuvati podatke koji se tiču podrijetla djeteta, što uključuje podatke o identitetu bioloških roditelja, medicinske podatke djeteta i slično te konvencija potom jamči uvid u navedene podatke djetetu ili njegovom zastupniku uz stručnu pažnju, a čime se vodi računa o potrebi poduzimanja odgovarajućih mjera da upoznavanje s tim podacima ne ide

¹¹⁹ Hrabar, *loc. cit.* (bilj. 113)

¹²⁰ Hrabar, *loc. cit.* (bilj. 108)

¹²¹ *Ibid.*, str. 693.

¹²² *Ibid.*, str. 693-694.

na štetu djeteta te da bude u mjeri u kojoj to dopušta zakonodavstvo pojedine države.¹²³ Upravo je od velike važnosti pravo djeteta na pristup informacijama o medicinskoj povijesti, što njegovoj, što od njegove obitelji. Takve informacije mogu biti od presudne važnosti za život djeteta, naročito kod određivanja odgovarajuće dijagnoze, odnosno određivanja tretmana i terapije za liječenje.¹²⁴ Pravo djeteta ipak je u Haškoj konvenciji donekle ograničeno. Naime, ona u čl. 16., st. 2. ističe kako se prilikom slanja izvješća o djetetu te dokaza da su pribavljeni svi potrebni pristanci za posvojenje, identitet oca i majke djeteta neće otkriti ako se on inače ne otkriva u državi podrijetla djeteta, čime je pristup djeteta podacima ograničen, i to upravo zakonodavstvom države. Upravo zbog takvih ograničenja propisanih međunarodnim konvencijama te korištenjem izraza poput „koliko je moguće“, dovodi se u pitanje koliko je zapravo apsolutno to pravo posvojenika te bi se time opet moglo postaviti pitanje čija prava kod instituta posvojenja imaju prerogativ – ona od posvojenika ili ona od posvojitelja koji žele posvojiti dijete prvenstveno s ciljem stvaranja vlastite obitelji i ne uvažavajući pritom temeljno djetetovo pravo na saznanje vlastita podrijetla. Svatko ima pravo znati od kuda potječe, a naročito je to od izuzetne važnosti za posvojeno dijete. Nijednom posvojenom djetetu to pravo ne smije biti uskraćeno.¹²⁵ Posvojena djeca često zbog saznanja činjenice posvojenja, ali i neupoznavanja svog biološkog podrijetla mogu patiti te samo saznanje barem nekoliko činjenica o biološkoj obitelji te o djetetovoj prošlosti znaju biti od pomoći pa dijete primjerice ne osjeća potrebu uspostavljati kontakt s biološkom obitelji.¹²⁶ Iako generalno manji broj posvojenika samoinicijativno traga za svojim podrijetlom, ipak treba istaknuti kako postoji manja potreba uspostaviti kontakt s biološkom obitelji ako su posvojenom djetetu posvojitelji učinili dostupnim informacije o njegovu posvojenju i o njegovu podrijetlu te su mu pružili potrebnu podršku i ljubav, a posvojenik zahvaljujući tome tada ima pozitivnu predodžbu o sebi i svome identitetu.¹²⁷ Nemogućnost saznanja vlastita podrijetla može često rezultirati psihološkim problemima kod posvojenika, a isto tako i nemogućnošću ostvarenja osobne identifikacije.¹²⁸

Pravu posvojenika na saznanje vlastita identiteta suprotstavlja se vrlo zanimljiv institut prisutan već dulje vrijeme u stranim zakonodavstvima, primjerice u francuskom, austrijskom i

¹²³ Puljko, Vjekoslav, Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem, *Hrvatska pravna revija*, 1:10/2010, str. 37.

¹²⁴ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 791.

¹²⁵ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 97), str. 693-696.

¹²⁶ Jakovac-Lozić, *op. cit.* (bilj. 98), str. 433.

¹²⁷ *Ibid.*, str. 442.

¹²⁸ *Ibid.*, str. 433-434.

talijanskom pravu, a to je tzv. anonimnost porođaja (franc. *acouchement suos „x“*). Radi se zapravo o želji biološke majke djeteta da porođaj obavi u tajnosti, dakle bez priopćenja svojih osobnih podataka ili osobnih podataka oca djeteta. Pravu djeteta na saznanje njegova identiteta, što uključuje mogućnost saznanja da je ono posvojeno te posredno time i saznanje tko su njegovi biološki roditelja tako se suprotstavlja pravo majke (i oca) djeteta na privatnost. Navedeni institut ima brojne zagovaratelje, a zanimljivo je da je on na neki način odobren i u europskoj Konvenciji o posvojenju iz 2008. godine putem čl. 22., st. 3.¹²⁹ Navedeni članak ističe kako će nadležna tijela država u kojima se primjenjuje institut anonimnosti porođaja imati zadatak odrediti što će u svakom konkretnom slučaju imati prednost, dakle hoće li pravo djeteta na saznanje podrijetla nadjačati pravo roditelja na privatnost ako se uzmu u obzir sve činjenice i okolnosti konkretna slučaja.¹³⁰ Iako naveden institut ne postoji u hrvatskom zakonodavstvu, u prvj polovici 2024. godine javio se interes i javna rasprava za uvođenjem upravo tog instituta u hrvatsko zakonodavstvo, što je bilo potaknuto slučajem pronalaska napuštene djeteta u kanti za smeće u Zaprešiću. Udruga „U ime obitelji“ uputila je hrvatskom Saboru te premijeru predložak da se donose zakon koji bi jamčio biološkim majkama djeteta anonimnost porođaja te da se u bolnicama otvore posebni punktovi pod nazivom „gnijezda za bebe“ gdje bi roditelji koji ne žele ili ne mogu brinuti o svojoj djeci mogli ostaviti svoju djecu, a sve u svrhu sprečavanja slučaja poput onoga u Zaprešiću. Ističu kako bi se time majkama koje ne žele zadržati svoje dijete ipak omogućio siguran porođaj te bi se novorođenom djetetu mogla pružiti sva potrebna zdravstvena skrb te bi dijete nakon napuštanja bolnice ušlo u sustav socijalne skrbi, a potom bi bilo upućeno na posvajanje. Kao pozitivne strane anonimnog porođaja ističe se upravo manji postotak smrtnosti novorođene djece, a isto tako se ističe da kod takve djece nema značajnijih problema u daljnjem razvoju. Time bi se, između ostalog, smanjio i broj zanemarene djece, ali i moguća izloženost novorođene djece trgovini ljudima.¹³¹ Međutim, kao što je i ranije istaknuto, uvođenjem navedena instituta otvoreno bi došlo do kršenja jednog od najvažnijeg prava djeteta – prava na saznanje vlastita podrijetla. Dakle, prednost navedenim institutom dala bi se pravu odraslih, pravu biološke majke, nasuprot pravu djeteta, usprkos konstantnom isticanju standarda najboljeg interesa djeteta i njegove dobrobiti. Priznavanje ovoga prava, prava biološke majke na privatnost njezinih podataka, izravno je kršenje djetetova

¹²⁹ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 15), str. 1127-1131.

¹³⁰ Više o tome: čl. 22. st. 3. European Convention on the Adoption of Children (Revised), CETS br. 202, dostupno na: <https://rm.coe.int/1680084823>, pristupljeno: 20. kolovoza 2024.

¹³¹ Inicijativa za uvođenjem mogućnosti anonimnog poroda u bolnicama i gnijezda za bebe, <https://bljesak.info/lifestyle/obitelj/udruga-u-ime-obitelji-trazi-uvodenje-mogucnosti-anonimnog-poroda-u-bolnicama/454574>, 25. kolovoza 2024.

prava i njegova najboljeg interesa koji bi u ovakvim situacijama trebao imati presedan. Iz tog razloga, smatra se da navedeni institut ipak neće biti uveden u hrvatsko zakonodavstvo.¹³²

Saznanje činjenice podrijetla igra veliku ulogu u formiranju djetetova identiteta. Naročito se potreba za saznanjem podrijetla javlja u adolescenciji ili nešto kasnije u mlađoj odrasloj dobi. To je period sazrijevanja osobe, period oblikovanja osobnosti djeteta, odnosno mlade osobe u kojemu se osoba suočava s brojnim dvojabama o tome kako će njegov život izgledati, gdje želi pripadati te nije neuobičajeno da posvojenik želi znati određene informacije o svojoj prošlosti, svojoj biološkoj obitelji te o svojoj genetici. Zanimljivo je da se češće ta potreba za otkrivanjem i daljnjim saznanjem činjenica o vlastitom podrijetlu javlja kod ženskih, nego kod muških posvojenika, i to posebice u trenucima trudnoće i odgoja vlastita djeteta. Često se tada javlja jača želja za ostvarivanjem kontakta s biološkom majkom.¹³³ Međutim, potraga za identitetom može postati izraženija i tek kasnije, nakon četrdesete godine života, obično kada posvojenik ima vlastitu djecu ili moguće nakon smrti njegovih posvojitelja. Upravo zato i europska Konvencija o posvojenju obvezuje države da podatke o provedenom posvojenju čuvaju najmanje pedeset godina od konačnosti rješenja o zasnivanju posvojenja.¹³⁴ Isto tako, ovo djetetovo pravo vrlo je usko povezano s pravom djeteta na identitet i očuvanje istog. Radi se o osobnim pravima djeteta, o onome što predstavlja jedan dio slagalice djeteta kao osobe. Iz tog razloga, ne bi se smjelo dopustiti bilo kakvo mijenjanje podataka o rođenju posvojena djeteta u matičnim knjigama, poput podataka o tome kada je i gdje je rođeno.¹³⁵

E. Pravo djeteta na identitet i na očuvanje identiteta

Pravo djeteta na identitet spominje se u čl. 7. i 8. Konvencije o pravima djece. Čl. 7., kao što je već ranije i istaknuto, ističe kako se dijete mora upisati u matične knjige odmah po rođenju te ističe kako mu se mora jamčiti pravo na ime, pravo na državljanstvo te, ako je moguće, također i pravo da zna svoje roditelje te da uživa njihovu skrb. S druge strane, čl. 8. Konvencije nastavlja se na čl. 7. te jamči djetetu pravo na očuvanje njegova identiteta, uključujući pritom i nacionalnost, ime te obiteljske odnose.¹³⁶ Dakle, pravo na identitet osobe sastoji se od prava na ime, prava na državljanstvo te prava na obiteljske odnose sukladno Konvenciji o pravima djeteta.

¹³² Hrabar, *op. cit.* (bilj. 15), str. 1132-1134.

¹³³ Petrović, Matea, Potraga za identitetom kod posvojenog djeteta, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 57:109/2023, str. 94-95.

¹³⁴ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 15), str. 1127.

¹³⁵ Hrabar, Dubravka, Prava djece u obitelji, *Revija socijalne politike*, 1:3/1994, str. 266.

¹³⁶ Vidi: čl. 7. i 8. Konvencije o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/93, 20/99

1. Pravo na ime

Pravo na ime predstavlja pravo dobiti ime, posjedovati to ime i koristiti se njime u pravnom prometu. Odmah po rođenju djeteta se registrira u matici rođenih te dobiva ime. Ime je glavna karakteristika osobe, upravo jer joj omogućava da sudjeluje u pravnom prometu, ostvaruje odnose s drugim ljudima, što uključuje i obiteljske odnose, a upisom osoba u državne matice osigurava se stabilnost u državi te se štiti identitet osobe, naročito u slučajevima ratova i sukoba.¹³⁷ Međutim, prilikom posvojenja može doći do promjene osobnog imena djeteta. Novo osobno ime djeteta odredit će njegovi posvojitelji.¹³⁸ Osobno ime se sastoji od imena i prezimena, sukladno čl. 2., st. 1. Zakona o osobnom imenu¹³⁹ (u daljnjem tekstu: ZOI). Također, dijete će u pravilu dobiti i zajedničko prezime posvojitelja. Ukoliko posvojitelji nemaju zajedničko prezime, posvojitelji će ga odrediti sporazumno, tako da posvojeno „dijete može imati prezime jednog ili oba roditelja“.¹⁴⁰ Malenom djetetu promjena imena u pravilu neće smetati. Starijem djetetu, s druge strane, djelatnici Hrvatskog zavoda za socijalni rad trebali bi dati do znanja da će doći do promjene njegova imena. Ako se dijete protivi promjeni vlastita imena, smatra se da ona ne bi bila u skladu s njegovom dobrobiti. Također, valja istaknuti da se za promjenu osobnog imena djeteta koje je navršilo dvanaest godina života traži njegov pristanak.¹⁴¹ Zanimljivo je da u tom pogledu postoji neusklađenost između ObZ-a i ZOI-a koji u čl. 4., st. 3. ističe kako je za promjenu djetetova imena potreban njegov pristanak ako je dijete navršilo deset godina života. Činjenicu neusklađenosti treba tumačiti uvažavajući pritom pravo djeteta na izražavanje mišljenja u skladu s njegovom dobi i naravno zrelošću. Tako se smatra da bi dijete od deset godina trebalo biti dovoljno zrelo kako bi donijelo odluku o promjeni osobna imena.¹⁴² Izjava roditelja o određivanju novog osobnog imena djetetu upisuje se u maticu rođenih. Sukladno svemu navedenom, posvojenik ima mogućnost zadržati ime i prezime koje je imao prije samog posvojenja. Do toga dolazi u situacijama kada su primjerice djetetovi roditelji umrli pa se ipak zadržava barem neka poveznica s njima. Isto tako, još jedna opcija jest dodavanje prezimena posvojitelja prezimenu posvojenika, naravno opet ukoliko bi to bilo u najboljem djetetovom interesu.¹⁴³ Valja pritom napomenuti da podaci o djetetovom prijašnjem imenu nisu izgubljeni. Naime, oni ulaze u očevidnik o posvojenju kojemu

¹³⁷ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 97), str. 696-697.

¹³⁸ Vidi: čl. 198. ObZ-a (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

¹³⁹ Zakon o osobnom imenu (Narodne novine, br. 118/12, 70/17, 98/19)

¹⁴⁰ Takva je odredba propisana u čl. 3. ZOI-a (Narodne novine, br. 118/12, 70/17, 98/19).

¹⁴¹ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 132.

¹⁴² Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 756.

¹⁴³ Hrabar; Korać Graovac, *loc. cit.* (bilj. 137)

posvojenik ima pristup.¹⁴⁴ Razlog tome jest upravo činjenica da djetetov identitet sačinjavaju podaci o prijašnjem i sadašnjem životu. Također, uz ime djeteta upisuje se i datum njegova rođenja u matice rođenih, a upravo je dan djetetova rođenja polazna točka od koje se računaju važne daljnje mogućnosti i sposobnosti djeteta, primjerice dijete s navršениh osamnaest godina života stječe poslovnu sposobnost i slično.¹⁴⁵

2. Pravo na državljanstvo i nacionalnost

Pravo na državljanstvo također je sastavni dio prava na identitet djeteta. Državljanstvo predstavlja pravni odnos, odnosno pravnu vezu, u pravilu trajnu, između države i pojedinca, a putem koje taj pojedinac ima status državljanina te države.¹⁴⁶ Ono je uređeno brojnim međunarodnim ugovorima, ali također i domaćim zakonodavstvom. Prednost prilikom posvojenja djeteta uvijek će imati hrvatski državljani, a jedan od razloga svakako jest očuvanje djetetova identiteta. Činjenica da je dijete rođeno kao Hrvat jedno je od temeljnih sastavnica njegova identiteta te je svakako u njegovu interesu da odrasta u sredini, odnosno u državi iz koje potječe.¹⁴⁷ Pitanja državljanstva u Republici Hrvatskoj uređena su Zakonom o državljanstvu (u daljnjem tekstu: ZD).¹⁴⁸ Ukoliko dođe do međunarodnog posvojenja od strane hrvatskih državljana, posvojenik će dobiti hrvatsko državljanstvo.¹⁴⁹ „Osobe koje su hrvatsko državljanstvo stekle podrijetlom smatraju se hrvatskim državljanima od trenutka rođenja“.¹⁵⁰ Isto tako, valja napomenuti da kod stranih posvojenja posvojitelji mogu odrediti nacionalnost posvojenika, sukladno čl. 198., st. 4. ObZ-a. Izražavanje nacionalnosti osobe spada u njegova osobna prava pa je razumljivo da, ukoliko je dijete navršilo dvanaest godina života, da će se tražiti njegov pristanak za promjenu njegove nacionalnosti.¹⁵¹ Međutim, valja napomenuti da pojam nacionalnost nije istovjetan pojmu državljanstva, iako je blizak. Nacionalnost predstavlja subjektivan osjećaj pripadnosti osobe nekoj zajednici postojanjem uvjerenja o zajedničkom podrijetlu, o specifičnosti religije, jezika, običaja tog područja, o osjećaju zajedničke solidarnosti.¹⁵² Činjenicom promjene državljanstva i nacionalnosti mladog posvojenika ne gube se podaci o činjenici njegova državljanstva, odnosno nacionalnosti prije posvojenja. Ti podaci

¹⁴⁴ Vidi: čl. 3. Pravilnika (Narodne novine, br. 106/14)

¹⁴⁵ Hrabar, *loc. cit.* (bilj. 133)

¹⁴⁶ Državljanstvo, <https://enciklopedija.hr/clanak/drzavljanstvo>, 27. kolovoza 2024.

¹⁴⁷ Hrabar; Korać Graovac, *loc. cit.* (bilj. 50)

¹⁴⁸ Zakon o državljanstvu (Narodne novine, br. 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 130/11, 110/15, 102/19, 138/21)

¹⁴⁹ Vidi: čl. 4., st. 3. ZD-a (Narodne novine, br. 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 130/11, 110/15, 102/19, 138/21)

¹⁵⁰ Čl. 24a., st. 1. ZD-a (Narodne novine, br. 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 130/11, 110/15, 102/19, 138/21)

¹⁵¹ Hrabar; Korać Graovac, *loc. cit.* (bilj. 137)

¹⁵² Guštin, Matko; Rešetar, Branka, Međudržavno posvojenje u Republici Hrvatskoj kroz prizmu slučaja posvojenja djece iz DR Kongo, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 73:5/2023, str. 911.

su pohranjeni u očevidniku o posvojenju.¹⁵³ Kao što je i ranije istaknuto, identitet posvojena djeteta sastoji se od starih i novih podataka te su ti stari podaci od izuzetne važnosti prilikom daljnjeg oblikovanja djeteta kao osobe i njegova identiteta pa je bitno da dijete tim podacima ima pristup i da u konačnici ne zaboravi koja je njegova povijest.¹⁵⁴

3. Osobni odnosi djeteta

Identitet djeteta uključuje, sukladno Konvenciji o pravima djeteta, također i obiteljske odnose. Sukladno tome, i posvojena djeca imaju pravo na obiteljske odnose. Međutim, posvojena djeca su specifična upravo u tom kontekstu jer naravno postoji njihova biološka obitelj, odnosno biološki roditelji (ukoliko su poznati), a postoje i posvojitelji. „Identitet čine svi podaci po kojima se neka osoba može identificirati i po kojima se razlikuje od drugih osoba kao jedinstvena i neponovljiva jedinka.“¹⁵⁵ Prema tome, identitet posvojenog djeteta obuhvaćaju svi podaci vezani uz njih, dakle podaci o djetetu prije provedena posvojenja (uključujući podatke o njegovim biološkim roditeljima te o imenu koje je dijete moguće imalo prije posvojenja) te podaci o djetetu nakon provedena posvojenja. Što se tiče obiteljskih odnosa, govori se o pravu djeteta na obiteljske odnose s njegovom novom obitelji, obitelji njegovih posvojitelja. Upravo ti obiteljski odnosi predstavljaju pravo na njegov identitet u odnosu prema trećim osobama te se tako ističe pravo djeteta na zaštitu obiteljskog odnosa u njegovoj novoj obitelji.¹⁵⁶

Pravo djeteta na identitet i na očuvanje tog identiteta općenito je od velike važnosti za razvoj njegove osobnosti, a naročito se to ističe kod posvojene djece. Ulaskom u posvojiteljsku obitelj, identitet djeteta dalje se nadograđuje, usvajaju se nove uloge te se polako mijenjaju prijašnji obrasci ponašanja djeteta, međutim usprkos promjenama do kojih dolazi s ulaskom djeteta u novu obitelj, ne smije se zaboraviti njegova prošlost jer se njegov identitet tvori od starih i novih podataka. Upravo je zato od velike važnosti da su posvojitelji, uz pružanje potrebne ljubavi i skrbi djetetu, spremni također prihvatiti prošlost posvojenog djeteta, ali i naravno podržati dijete u potrazi za njegovim korijenima i njegovim podrijetlom jer prihvaćanje djetetove prošlosti i mogućnost integracije njegove prošlosti s njegovom sadašnjosti i budućnosti u novoj obitelji dovest će do lakše prilagodbe djeteta te će u konačnici dovesti i do potpunog oblikovanja djeteta kao osobe i do potpunog oblikovanja njegova identiteta. Također će dijete, koje je ipak zbog činjenice nemogućnosti odrastanja sa svojim biološkim roditeljima

¹⁵³ Vidi: čl. 3., st. 1., t. 2. Pravilnika (Narodne novine, br. 106/14)

¹⁵⁴ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 97), str. 698.

¹⁵⁵ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 97), str. 698.

¹⁵⁶ *Ibid.*, str. 696-699.

bilo posebno ranjivo, moći izgraditi vlastito samopoštovanje te će dalje oblikovati pozitivnu sliku o sebi i svome identitetu.¹⁵⁷

F. Pravo djeteta na privatnost

Pravo djeteta na privatnost spominje se u čl. 16. Konvencije o pravima djeteta, ističući kako je nedopušteno izložiti dijete „proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku“¹⁵⁸. Pravo na privatnost zapravo obuhvaća pravo osobe da živi svoj život, da samostalno donosi odluke koje su važne za njega i njegovu obitelj o tome kako će živjeti i s kim će održavati odnose te u konačnici da odlučuje koje će činjenice dijeliti s drugima, a koje ne. Svaka obitelj ima određene informacije koje jednostavno nije voljna podijeliti s trećima osobama te naravno članovi obitelji paze s kime će odlučiti podijeliti takve informacije. Činjenica da je određeno dijete posvojeno privatna je informacija posvojenika i njegove nove obitelji u odnosu na treće osobe te je u potpunosti razumljivo da dijete ili njegova obitelj ne žele da ta činjenica bude nužno dostupna svima. Nitko se ne smije nedopušteno miješati u život i obiteljske odnose između posvojenika i njegovih posvojitelja, a što prema tome uključuje i pravo da posvojenik i njegovi posvojitelji zadrže informaciju posvojenja za sebe, odnosno da odrede s kojim osobama žele podijeliti tu informaciju.¹⁵⁹ Pravo na privatnost svakako jest jedno od temeljnih prava čovjeka, a tako i djeteta. Posvojenje je vrlo specifična situacija za svako dijete pa je tako vrlo važno da je tajnost podataka o posvojenju obuhvaćena pravom na privatnost, a tajnost podataka vezanih uz posvojenje jamče odredbe ObZ-a i Zakona o državnim maticama¹⁶⁰ (u daljnjem tekstu: ZDM). Dakle, privatnost djeteta je zaštićena činjenicom da uvid u podatke o posvojenju te uvid u državne matice posvojena djeteta imaju određene osobe, odnosno privatnost je također zaštićena činjenicom da se ne iskazuju svi podaci o posvojeniku prilikom izdavanja isprava temeljem državnih matice.¹⁶¹

1. Tajnost postupaka o posvojenju

U kontekstu prava na privatnost, valja istaknuti kako svi postupci vezani uz posvojenje djeteta nisu javni, čime se isto tako štite sudionike postupka od saznanja trećih osoba o činjenici posvojenja, dakle poštuje se pravo na zaštitu osobnih podataka. Isto tako, dužnost je sudionika postupka da poštuju pravo na zaštitu osobnih podataka.¹⁶² Podaci o osobnom ili obiteljskom

¹⁵⁷ Petrović, *op. cit.* (bilj. 129), str. 108-110.

¹⁵⁸ Čl. 16. Konvencije o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/93, 20/99

¹⁵⁹ Hrabar, *op. cit.* (bilj. 97), str. 699-701.

¹⁶⁰ Zakon o državnim maticama (Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22)

¹⁶¹ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 134-135.

¹⁶² Hrabar, *op. cit.* (bilj. 15), str. 1125.

životu stranaka u postupku koje djelatnici Hrvatskog zavoda za socijalni rad saznaju tijekom postupka spadaju u profesionalnu tajnu. Do saznanja takve tajne dolazi zbog bavljenja određenim zanimanjem, a dužnost je tih osoba da ne otkrivaju takve tajne trećim osobama jer otkrivanjem takve tajne dolazi do povrede prava na privatnost stranaka u postupku. Tko neovlašteno otkrije profesionalnu tajnu, kazneno je odgovoran.¹⁶³ Za neovlašteno otkrivanje profesionalne tajna propisana je kazna zatvora do godine dana.¹⁶⁴

2. Uvid u podatke o posvojenju

Što se tiče uvida u podatke o posvojenju, Europska konvencija o posvojenju ističe u čl. 22. kako se dijete u pravilu posvaja od strane nepoznata posvojitelja biološkoj obitelji te se pritom ističe važnost čuvanja spisa i podataka o posvojenju na način da se pristup tim podacima omogući isključivo osobama koje imaju pravni interes. Uvid o podatke o posvojenju uređuje čl. 217. ObZ-a. Podaci o posvojenju svakog posvojenika nalaze se u spisima predmeta te očevidniku o predmetu posvojenja koje čuva Hrvatski zavodi za socijalni rad. Navedeni podaci pritom predstavljaju službenu tajnu.¹⁶⁵ Kao što je i ranije navedeno, u spisu o posvojenju te u očevidniku nalaze se svi poznati podaci o biološkim roditeljima posvojenika i o samom posvojeniku, poput njegova prijašnja imena i slično, a ti podaci, kao što je i ranije navedeno, ključni su za stvaranje i oblikovanje identiteta posvojene osobe.¹⁶⁶ Privatnost posvojenika, ali i nove obitelji čuva se na način da se uvid u navedene podatke dopušta samo punoljetnom posvojeniku, posvojiteljima, ali i biološkom roditelju djeteta ukoliko je posvojitelj očuh ili maćeha djeteta. Što se tiče maloljetnog posvojenika, njemu će uvid u te podatke biti dopušten ukoliko Hrvatski zavod za socijalni rad utvrdi da bi to bilo u njegovu interesu. Ograničenje ovog djetetovog prava je jasno – maloljetni posvojenici različito prihvaćaju informaciju da su posvojeni, a naročito do problema može doći u periodu puberteta kada obično dolazi do pružanja otpora djeteta roditeljima, odnosno posvojiteljima. Pristup podacima o biološkim roditeljima svako će dijete drugačije prihvatiti pa je, sukladno tome, ponekad potrebno ograničiti ovo pravo djeteta, odnosno omogućiti mu uvid nakon njegove punoljetnosti kada osoba ipak posjeduje određenu razinu zrelosti. Što se tiče pristupa bližih krvnih, bioloških srodnika posvojenika podacima o posvojenju određeno je da je potrebno, kako bi im se omogućio pristup, dobiti pristanak od punoljetnog posvojenika. Zakonski nije određeno tko se sve smatra biološkim srodnikom posvojenika, međutim to može biti brat ili sestra posvojenika,

¹⁶³ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 759.

¹⁶⁴ Vidi: čl. 145. Kaznenog zakona (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24)

¹⁶⁵ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 790-791.

¹⁶⁶ *Ibid.*

djed ili baka, a mogli bismo u tu kategoriju dodati i braću i sestre bioloških roditelja djeteta. Ipak, ostavlja se djelatnicima Hrvatskog zavoda za socijalni rad da procijene radi li se zaista o srodniku koji bi mogao ostvariti pristup navedenim podacima. Naravno, biološki roditelj djeteta, zbog same činjenice davanja pristanka na posvojenje djeteta, odnosno zbog donošenja sudske odluke koja zamjenjuje pristanak bioloških roditelja ili oduzimanja roditeljske skrbi neće imati pravo uvida u spis o posvojenju, pa ni uz pristanak posvojenika. Njihov odnos pravno je prestao zasnivanjem posvojenja. Što se tiče bioloških srodnika posvojenika, oni tijekom maloljetnosti posvojenika navedenim podacima nemaju pristup. Međutim, traženjem pristanka punoljetnog posvojenika ipak se ostavlja, naravno ukoliko posvojenik to želi, mogućnost upoznavanja bioloških srodnika. Posvojenika pritom treba upozoriti na sve posljedice davanja navedena pristupa. Naime, iako biološki roditelji posvojenog djeteta ne mogu tražiti uvid u podatke o posvojenju, i dalje postoji mogućnost da njima to otkriju biološki srodnici djeteta koji na to imaju pravo. Zahvaljujući tim odredbama štiti se pravo posvojenika na privatnost i naravno, daje mu se mogućnost da ipak, ukoliko želi, ostvari i kontakt sa svojom biološkom obitelji.¹⁶⁷ Pravo na privatnost posvojenika zaštićeno je i činjenicom da su podaci o posvojenju službena tajna. Sukladno tome, djelatnici Hrvatskog zavoda za socijalni rad dužni su čuvati tu službenu tajnu, i tijekom, ali i nakon prestanka zaposlenja. Neovlašteno priopćavanje, odnosno predavanje takvih podataka kazneno je djelo, kažnjivo i do tri godine zatvora.¹⁶⁸

3. Uvid u državne matice

Važno je razlikovati podatke o posvojenju od upisa u matici rođenih. Činjenice rođenja, sklapanja braka, smrti te drugi relevantni podaci za svaku osobu upisuju se u evidencije, tzv. državne matice.¹⁶⁹ Također, temeljem njih je moguće izdavati javne isprave o podacima osoba koje su upisane u državne matice.¹⁷⁰ Za maloljetnu posvojenu djecu važna je samo matica rođenih, budući da se u nju upisuju temeljni djetetovi podaci (osobno ime, spol djeteta, dan, mjesec, godina i sat rođenja te mjesto rođenja, a upisuje se i djetetova nacionalnost te državljanstvo), zatim podaci o djetetovim roditeljima, a kao mogući naknadni upis može se navesti činjenica posvojenja te uz to i napomena zabrane izdavanja isprava na temelju tog upisa.¹⁷¹ Posvojeno dijete je specifično upravo po tome što se njegovi podaci upisuju dva puta u maticu rođenih. Dakle, nakon što rješenje o posvojenju postane pravomoćno, matičar upisuje u maticu rođenih djeteta bilješku o posvojenju djeteta kao naknadnu bilješku te ističe zabranu

¹⁶⁷ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 135-136.

¹⁶⁸ Hrabar *et al.*, *op. cit.* (bilj. 1), str. 333.

¹⁶⁹ Takva je odredba propisana u čl. 1. ZDM-a (Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22).

¹⁷⁰ Takva je odredba propisana u čl. 2. ZDM-a (Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22).

¹⁷¹ Vidi: čl. 9. ZDM-a (Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22)

daljnjeg izdavanja javnih isprava na temelju prvotno upisanih podataka, čime se štiti privatnost posvojenika, odnosno tajnost činjenice posvojenja i njegova identiteta prije nego li je posvojenje zasnovano, a nakon toga će obaviti novi upis činjenice rođenja. Prilikom novog upisa upisuju se podaci djeteta koji su valjani od pravomoćnosti rješenja o posvojenju, poput primjerice mogućeg novog djetetovog imena i prezimena, državljanstva ukoliko ga dijete stječe posvojenjem i slično.¹⁷² Isto tako, novim upisom se kao roditelji posvojenika upisuju njegovi posvojitelji. Također, ukoliko su hrvatski državljani posvojili dijete bez državljanstva ili dijete stranog državljanstva, djetetu će prilikom upisa biti upisano hrvatsko državljanstvo, budući da ga stječe posvojenjem od strane hrvatskih državljana. Važno je također istaknuti dva identifikacijska broja građana – nekadašnji matični broj (JMBG) i osobni identifikacijski broj (OIB).¹⁷³ OIB je „stalna identifikacijska oznaka obveznika osobnoga identifikacijskog broja koju korisnici osobnoga identifikacijskog broja koriste u službenim evidencijama, u svakodnevnom radu i kod razmjene podataka“, a sastoji se od jedanaest znamenki.¹⁷⁴ S druge strane, matični broj više se ne koristi, međutim velik broj građana i dalje ga ima pa tako ako je dijete prilikom rođenja imalo matični broj, on će se ponovno upisati prilikom drugog upisa u maticu rođenih. Međutim, ako prilikom upisa rođenja djeteta matični broj nije unesen ili moguće dijete prije zasnivanja posvojenja nije imalo hrvatsko državljanstvo, tada se taj podatak neće unijeti ni prilikom drugog upisa.¹⁷⁵ Treba napomenuti kako također postoji i mogućnost da se djetetu odredi novi OIB, koji će se potom upisati u maticu rođenih te također u evidenciju o državljanstvu.¹⁷⁶ Razlog tome jest zaštita djetetove privatnosti, odnosno onemogućavanje traženja djeteta i smetanja nove obitelji od strane primjerice bioloških roditelja temeljem njegovih osobnih podataka. Naravno, do toga će doći samo ukoliko se smatra da bi navedena promjena bila u njegovu najboljem interesu.¹⁷⁷ Ukoliko dođe do promjena podataka, poput promjene OIB-a koji se upisuje i u druge evidencije, matičar koji vrši upis dužan je svakako obavijestiti tijela koja vode takve evidencije.¹⁷⁸ Nadalje, valja istaknuti kako se prilikom drugog upisa u maticu rođenih posvojitelji djeteta upisuju kao njegovi roditelji, što se opet čini u svrhu zaštite djetetove privatnosti, ali također i u svrhu stvaranja nove obitelji, što u konačnici i jest cilj posvojenja. Pritom će se također tražiti pristanak djeteta ukoliko je ono starije od

¹⁷² Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 787.

¹⁷³ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 133.

¹⁷⁴ Čl. 2. Zakona o osobnom identifikacijskom broju (Narodne novine, br. 60/08)

¹⁷⁵ Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 134.

¹⁷⁶ Vidi: čl. 213., st. 1., t. 5. ObZ-a (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

¹⁷⁷ Hrabar; Korać Graovac, *loc. cit.* (bilj. 171)

¹⁷⁸ Vidi: čl. 28., st. 3. ZDM-a (Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22)

dvanaest godina.¹⁷⁹ Temeljem podataka iz državnih matica osobe s pravnim interesom mogu tražiti izvratke i potvrde o podacima koje predstavljaju javne isprave.¹⁸⁰ Treba napomenuti da se nakon upisa novih činjenica o djetetu temeljem pravomoćnog rješenja o posvojenju više ne izdaju isprave s podacima posvojenika upisanih tijekom prijave rođenja djeteta, već isključivo podaci koji su uneseni kod drugog upisa u maticu.¹⁸¹ Pravni interes dobivanja navedenih isprava ima svakako posvojenik, njegovi posvojitelji te roditelj posvojenika ukoliko je posvojitelj djeteta njegov bračni ili izvanbračni drug, čime se štiti privatnost posvojenika i ostvaruje nemogućnost saznanja činjenice posvojenja od strane trećih osoba. Što se tiče uvida u državne matice, uvid je moguć uz nazočnost matičara. Ono je omogućeno osobama na koje se ti podaci odnose, skrbniku ili članovima uže obitelji – ukoliko je dijete posvojeno, to je posvojitelj djeteta. Druge osobe imat će pravo uvida ako imaju za to pravni interes. Moguć je također i uvid u spise i rješenja temeljem kojih su i upisani podaci u državne matice. Opet se na taj način štiti interes djeteta jer pravo i na taj uvid imaju samo osobe koje imaju pravni interes. Konkretno, uvid u maticu rođenih posvojenog djeteta omogućen je posvojiteljima, posvojeniku ukoliko je navršio osamnaest godina života te roditelju koji je dao pristanak za posvojenje djeteta od strane njegova bračnog druga. Ovdje je vidljiva neusklađenost ObZ-a i ZDM-a, budući da ObZ pravo uvida jamči i izvanbračnim drugovima roditelja koji su posvojili dijete. Razlog tome je činjenica da je došlo do proširenja osoba koje mogu posvojiti dijete, međutim zanimljivo je da se navedeno nije izmijenilo i u ZDM-u prilikom posljednjih izmjena 2021. godine, međutim ipak se valja voditi relevantnim odredbama ObZ-a jer sukladno našem zakonodavstvu nema razlika u pravima između bračnih i izvanbračnih drugova. Što se tiče maloljetnog posvojenika, uvid u maticu rođenih bit će dopušten ako Hrvatski zavod za socijalni rad izjavi da bi navedeni uvid bio u djetetovom interesu. Valja istaknuti da se navedeni upis maloljetnika odnosi na uvid u njegove podatke prije nego li je zasnovano posvojenje jer ponekad uvid u te podatke od strane posvojenika može biti protivan njegovom interesu, upravo zato je važno da Hrvatski zavod za socijalni rad procijeni situaciju svakog pojedinog djeteta. Za razliku od uvida o spise o posvojenju, uvid bioloških bliskih srodnika posvojenika ovdje nije dopušten. Isto tako, otkrivanje službene tajne od strane matičara kažnjivo je i predstavlja kazneno djelo.¹⁸² Upravo zahvaljujući tim odredbama hrvatskog zakonodavstva, štiti se pravo

¹⁷⁹ Opširnije (o tome): čl. 213. ObZ-a (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

¹⁸⁰ Vidi: čl. 43. ZDM-a (Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22)

¹⁸¹ Rešetar, *loc. cit.* (bilj. 168)

¹⁸² Hrabar; Korać Graovac, *op. cit.* (bilj. 30), str. 136-137.

na privatnost posvojenika. Treće osobe tako nemaju pristup informacijama o posvojenju određenog djeteta.

Ono što treba napomenuti jest da pravo djeteta na privatnost vezano uz činjenice njegova posvojenja ne predstavlja ujedno i nemogućnost ostvarenja djetetova prava na informaciju kojom saznaje da je posvojeno. U pitanju su dva odvojena prava, pravo na privatnost odnosi se na treće osobe, osobe izvan obitelji posvojitelja i posvojenika, a ne na samog posvojenika. Posvojenik uvijek ima pravo na informaciju o činjenici njegova posvojenja.¹⁸³

G. Pravo djeteta na nasljeđivanje posvojitelja

Kao što je i ranije istaknuto, između posvojitelja (također i njegovih srodnika) i posvojenika (i njegovih budućih potomaka) dolazi do zasnivanja trajnog i neraskidivog odnosa srodstva iz čega proizlaze različita prava i dužnosti. Jedno od prava svakako jest i pravo nasljeđivanja. Dakle, to je situacija gdje tzv. „građanski srodnici“ postaju potencijalni zakonski nasljednici ostavitelja. Kao što je i istaknuto u čl. 199., „posvojenik i njegovi potomci stječu pravo nasljeđivanja posvojitelja, njegovih krvnih srodnika i srodnika po posvojenju“, a „posvojitelj i njegovi krvni srodnici te srodnici po posvojenju stječu pravo nasljeđivanja posvojenika i njegovih potomaka“.

S druge strane, između djeteta i njegove biološke obitelji dolazi do prestanka svih odnosa, prava i dužnosti, uključujući i pravo nasljeđivanja. Iznimka naravno postoji jedino u slučaju posvojenja djeteta od strane poznata posvojitelja, maćehe ili očuha, u kojem slučaju ne prestaju veze između djeteta i njegovog biološkog roditelja i srodnika te dijete, kao i roditelj i drugi srodnici, i dalje imaju pravo nasljeđivanja.¹⁸⁴

VI. ZAKLJUČAK

Prava djeteta prije, tijekom i nakon zasnivanja posvojenja igraju vrlo važnu ulogu. Prvenstveno pravo djeteta na izražavanje mišljenja omogućava djetetu da izrazi svoj stav o posvojenju, čime dijete dobiva natrag neki oblik kontrole nad svojim životom, nakon što je odvojen od svojih roditelja ili nakon što je proveo veći dio života u sustavu socijalne skrbi. Neka djeca se, naročito ako su starija i više povezana s biološkom obitelji, ne žele od njih odvojiti te bi u tom slučaju za njih bolje rješenje bilo dugotrajno udomiteljstvo. Upravo zato mišljenje djeteta, odnosno pristanak djeteta starijeg od dvanaest godina, jamči da će posvojenje zaista biti u njegovom najboljem interesu, a podredno isto tako jamči i lakšu prilagodbu djeteta

¹⁸³ Hrabar, *loc. cit.* (bilj. 155)

¹⁸⁴ Rešetar, *op. cit.* (bilj. 4), str. 757.

novoj sredini i novoj obiteljskoj zajednici. Prava djeteta na informaciju o posvojenju, saznanju svoga podrijetla, identitetu te očuvanju identiteta, kao i uvid u podatke o posvojenju osiguravaju djetetu da zna odakle je i od kuda potječe. Osoba od svoje prošlosti ne može pobjeći. Naravno, za svaku osobu je poželjno da bude upoznata s medicinskom povijesti sebe i svoje biološke obitelji, ali također i samo saznanje gdje su i koji su djetetovi korijeni omogućava mu daljnji rast i razvitak kako bi u konačnici postao stabilan član svoje zajednice. Isto tako, omogućava mu se i ponovno povezivanje s biološkim srođnicima ako dijete to želi. S druge strane, privatnost i pravo na privatan život jest pravo koje svima treba biti zajamčeno. Iz tog razloga, posvojenom djetetu treba omogućiti zadržavanje takve informacije za sebe i svoje bližnje, odnosno omogućiti mu da samostalno bira s kime će dijeliti navedene informacije. U konačnici, pravo na nasljeđivanje posvojitelja ocrta sam institut posvojenja – dijete postaje sastavni dio nove obitelji te u sklopu toga, dobiva i pravo nasljeđivanja, nasljeđuje posvojitelja kao i biološki potomak, a pritom veza između djeteta i njegove biološke obitelji prestaje.

Hrvatski zakonodavac vrlo je dobro uredio zaštitu dječjih prava kod instituta posvojenja. Sva najvažnija prava djeteta osigurana su ObZ-om. S druge strane, na međunarodnoj razini potrebna je dodatna zaštita nekih dječjih prava, poput prava na informaciju o posvojenju, koje se nigdje izričito ne spominje, već je potrebno iščitavati međunarodne dokumente „između redaka“ te to ostaviti pravnom tumačenju. Iako svaka država drugačije uređuje postupak posvojenja, ipak se smatra da bi djetetova prava u svakom slučaju trebala imati prednost te biti ispred prava odraslih u postupku.

Važnu ulogu u svemu tome imaju i posvojitelji pa će izborom odgovarajućih posvojitelja djetetova prava, naročito prava vezana uz informaciju o posvojenju i saznanju vlastita podrijetla, biti moguće ostvariti. Posvojitelji prilikom posvojenja moraju biti svjesni da u njihovu obitelj ulazi dijete sa svojom poviješću te je njihova dužnost to poštovati te pružiti djetetu potrebnu ljubav, brigu i skrb prilikom daljnjeg otkrivanja njegova podrijetla i identiteta.

VII. LITERATURA

Knjige:

1. Hrabar, Dubravka; Hlača, Nenad; Jakovac-Lozić, Dijana; Korać Graovac, Aleksandra; Majstorović, Irena; Čulo Margaletić, Anica; Šimović, Ivan, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2021
2. Hrabar, Dubravka; Korać Graovac, Aleksandra, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019
3. Hrabar, Dubravka, *Dijete – pravni subjekt u obitelji*, Zagreb, 1994
4. Jakovac-Lozić, Dijana, *Posvojenje*, Split, 2000
5. Rešetar, Branka, *Komentar Obiteljskog zakona. I. knjiga*, Zagreb, 2022
6. Šeparović, Miroslav, *Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi. Europski sud za ljudska prava i Ustavni sud Republike Hrvatske*, Zagreb, 2014

Mrežni izvori:

1. Državljanstvo, <https://enciklopedija.hr/clanak/drzavljanstvo>, 27. kolovoza 2024.
2. Inicijativa za uvođenjem mogućnosti anonimnog poroda u bolnicama i gnijezda za bebe, <https://bljesak.info/lifestyle/obitelj/udruga-u-ime-obitelji-trazi-uvodenje-mogucnosti-anonimnog-poroda-u-bolnicama/454574>, 25. kolovoza 2024.
3. Razgovor s djetetom o posvojenju, <https://pravo.roda.hr/prava-roditelja-i-djece/roditeljska-prava/razgovor-s-djetetom-o-posvojenju.html>, 18. kolovoza 2024.

Pravni akti:

1. European Convention on the Adoption of Children (Revised), CETS br. 202, dostupno na: <https://rm.coe.int/1680084823>
2. Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 1/10, 3/10
3. Haška konvencije o zaštiti djece i suradnji vezi s međudržavnim posvojenjem, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/13
4. Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/93, 20/99
5. Kazneni zakon (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24)
6. Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)

7. Pravilnik o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta o posvojenju (Narodne novine, br. 106/14)
8. Zakon o državljanstvu (Narodne novine, br. 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 130/11, 110/15, 102/19, 138/21)
9. Zakon o državnim maticama (Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22)
10. Zakon o osobnom identifikacijskom broju (Narodne novine, br. 60/08)
11. Zakon o osobnom imenu (Narodne novine, br. 118/12, 70/17, 98/19)

Zakonski i stručni članci:

1. Alinčić, Mira, Obitelj u obiteljskom zakonodavstvu, *Revija socijalne politike*, I:3/1994, str. 225-235.
2. Hrabar, Dubravka, Posvojenje na razmeđi interesa posvojitelja i posvojenika, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 58:5/2008, str. 1108-1138.
3. Hrabar, Dubravka, Pravo na privatnost i pravo na saznanje podrijetla – nove smjernice instituta posvojenja, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 47:6/1997, str. 686-703.
4. Hrabar, Dubravka, Prava djece u obitelji, *Revija socijalne politike*, 1:3/1994, str. 263-267.
5. Guštin, Matko; Rešetar, Branka, Međudržavno posvojenje u Republici Hrvatskoj kroz prizmu slučaja posvojenja djece iz DR Kongo, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 73:5/2023, str. 884-929.
6. Jakovac-Lozić, Dijana, Prijeporni čimbenici „tajnosti“ posvojenja, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 33:43-44/1996, str. 427-443.
7. Jurić, Inga; Blažeka Kokorić, Slavica, Iskustva stručnjaka o posvojenju djece starije životne dobi, u: Blažeka Kokorić, Slavica (ur.), *Posvojenje – različite perspektive, isti cilj*, Zagreb, 2019, str. 62-96.
8. Oraić, Tin, O osnovanosti ukidanja gornje dobne granice kao aktivne adoptivne pretpostavke, u: Ceranić, Vedran (ur.), *Zbornik radova povodom 20. godišnjice Konvencije o pravima djeteta*, Zagreb, 2009, str. 109-129.
9. Petrović, Matea, Potraga za identitetom kod posvojenog djeteta, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 57:109/2023, str. 79-111.
10. Puljko, Vjekoslav, Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem, *Hrvatska pravna revija*, 1:10/2010, str. 29-39.
11. Sladović Franz, Branka, Posvojenje (ni)je alternativna skrb, u: Dubravka, Maleš (ur.), *Kako smo postali obitelj – dio moje priče*, Zagreb, 2015, str. 21-31.

12. Sladović Franz, Branka, Procjena i uparivanje posvojitelja i djeteta, u: Blažeka Kokorić, Slavica (ur.), *Posvojenje – različite perspektive, isti cilj*, Zagreb, 2019, str. 38-60.
13. Zermatten, Jean, The Best Interest of Child Principle. Literal Analysis and Function, *International Journal of Children's Rights*, 18:4/2010, str. 483-499.

Sudska praksa:

1. Visoki upravni sud Republike Hrvatske, Usž 2402/2021-4 od 20. travnja 2022.

VIII. SAŽETAK RADA

Ovaj rad bavi se posvojenjem djeteta s naglaskom na prava djeteta, odnosno posvojenika prije, tijekom i nakon zasnivanja postupka posvojenja. U prvom dijelu rada analizira se povijest posvojenja i prava djece, potom se navode pretpostavke za posvojenje na strani posvojitelja i posvojenika te pravni učinak koji nastaje posvojenjem. Nakon toga analizira se standard najboljeg interesa djeteta te se u konačnici navode najvažnija prava posvojenika tijekom posvojenja.

Za dijete koje nema zajamčenu skrb biološke obitelji jedna od opcija alternativne skrbi je posvojenje. Posvojenje ipak jest najdrastičniji oblik zbrinjavanja djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi, budući da dijete u potpunosti gubi svaki kontakt s biološkim srođnicima te ulazi u novu obiteljsku zajednicu. Sukladno tome, uvijek je potrebno procijeniti je li ono zaista u djetetovom najboljem interesu. Prilikom zasnivanja posvojenja, ali i nakon, posebnu pažnju treba posvetiti pravima djeteta. Upravo ona, ako su osigurana, jamče da će posvojenje biti u skladu s dobrobiti djeteta, odnosno omogućit će djetetu lakši prelazak u novu obitelj te će u konačnici doprinijeti razvoju tog posvojenika kako bi postao stabilan član zajednice.

KLJUČNE RIJEČI: posvojenje, najbolji interes djeteta, prava djece, pravo na izražavanje mišljenja, pravo na informaciju i na uvid u podatke o posvojenju, pravo na saznanje podrijetla i na identitet, pravo na privatnost, pravo na nasljeđivanje

IX. SUMMARY

This paper deals with the adoption of a child with an emphasis on the rights of the child, that is, the adoptee before, during and after the initiation of the adoption procedure. In the first part of the paper, the history of adoption and children's rights is analysed, then the assumptions for adoption on the part of the adopter and adoptee and the legal effect arising from adoption are stated. After that, the standard of the best interest of the child is analyzed and finally the most important rights of the adoptee during the adoption are stated.

For a child who is not guaranteed the care of the biological family, one of the alternative care options is adoption. Adoption is still the most drastic form of taking care of a child without adequate parental care, since the child completely loses all contact with biological relatives and enters a new family union. Accordingly, it is always necessary to assess whether it is really in the child's best interest. When starting the adoption procedure, as well as after, special attention should be paid to the rights of the child. It is these, if they are provided, that guarantee that the adoption will be in accordance with the child's well-being, i.e. it will enable the child to move

easily to a new family and ultimately contribute to the development of the adopted child so that he becomes a stable member of the community.

KEY WORDS: adoption, the best interest of the child, children's rights, the right to express an opinion, the right to information and to access information about adoption, the right to know the origin and identity, the right to privacy, the right to inherit